הלכות סוכה

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן תרכה – הלכות סוכה

א נאמר בתורה: בסוכות תשבו שבעת ימים וגו', כי בסוכות הושבתי את בני ישראל. והם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש. וכתב הטור (סי' תרכה), הטעם שנצטוינו לעשות סוכה בחדש תשרי, ולא בחודש ניסן, שהוא זמן יציאתנו ממצרים, לפי שחודש ניסן הוא בתחלת הקיץ, ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו שהיא לפי מצות הבורא יתברך, ולכן ציונו השי"ת לעשות הסוכות בחדש השביעי, שהוא תחלת החורף, שהוא זמן הצינה והגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואילו אנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, ובזה יראה לכל שאנו עושים כן בשביל מצות המלך שציוה עלינו לעשותה. [חזון עובדיה סוכות, עמוד צה]

ב זריזים מקדימים למצות, ולכן המדקדקים במצוות מתחילים מיד בעשיית הסוכה במוצאי יום הכפורים, כדי לצאת ממצוה אל מצוה, ומחיל אל חיל. [ילקו"י מועדים עמ' קיח].

ג נכון שכל אחד יעסוק בעשיית הסוכה, כי מצוה בו יותר מבשלוחו, או לפחות שיסכך הסוכה, ואם אי אפשר לו לעשות בעצמו, יעשה הכל על ידי שליח ויאמר לו שלוחי אתה לעשות סוכה. וישתדל בעשיית חלק ממנה, ובפרט בסכך. ומבטלין תלמוד תורה לצורך עשיית הסוכה והלולב. וכן נכון שכל אחד תהיה לו סוכה פרטית לשינה ואכילה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קיט. חזון עובדיה סוכות, עמוד צט]

ד אם שבת מפסקת בין יום הכפורים לחג הסוכות, יש מי שכתב שחובה מעיקר ההלכה להקדים עשיית הסוכה לפני השבת, ולא רק מדין זריזין מקדימים למצות. אולם לדינא הואיל ואין כאן אלא מכשירי מצוה, [וכמ"ש הרמב"ם בשו"ת פאר הדור סי' נא, שבסוכה המצוה היא הישיבה בה, ולא עשייתה], אין צורך להקדימה, רק מטעם זריזין מקדימין למצוות. [בשו"ת אבני נזר (סי' תנט) כתב לחדש, שאם שבת מפסקת בין יום הכפורים לחג הסוכות, חובה מעיקר ההלכה להקדים עשיית הסוכה לפני השבת. וכתב על זה המנחת אלעזר ח"ד (סי' נה), שכבר תלמידו הרה"ג מקינצק בעל חלקת יואב שם, הרבה להשיב על דבריו. וראה בילקו"י מועדים עמוד קיח, ובחזון עובדיה סוכות עמ' צט].

ה יש מקומות שמעטים המה העושים סוכה כדת, ואילו כל שאר המון העם אינם עושים סוכה כלל, אלא יש מהם שאחר תפלת ערבית של ליל החג נכנסים לסוכה אשר נעשית בחצר בית הכנסת ושם שומעים קידוש, וטועמים מאיזה עוגה, אפילו פחות מכזית, ובאמת שלא ידעו ולא יבינו שיש מצות עשה באכילת פת בלילה הראשון של החג, ובהתנהגותם מראים זלזול במצוה יקרה זו, ועוד שבכל ימות החג אוכלים ושותים חוץ לסוכה, ולא ישיתו אל לבם שזהו נגד התורה. ולכן יש לדרוש ברבים, להודיעם גודל מצות סוכה, ושכל אחד חייב לעשות סוכה לו ולבני ביתו, בראש גגו, כי גובה הבתים אינו אלא ארבע או חמש קומות לכל היותר. [או בחצרו ובמרפסת ביתו], והגרים בקומות העליונות הרי עולים בכל השנה, ולא מרגישים טירחא ועייפות, ומדוע לא יעלו לראש הגג בסוכות. [חזו"ע שם עמ' קיט].

ו בערב שבת או ערב יום טוב לא יבנה סוכה מן המנחה קטנה ומעלה. אבל אחר חצות מותר. ואם נתעכב מלבנות הסוכה, והגיע ערב סוכות [אפילו שחל בערב שבת] בדיעבד מותר שיבנה את הסוכה גם אחר מנחה קטנה, כדי שיוכל לקיים מצות סוכה, אך יזדרז שלא יכשל באיסור מלאכה בשבת. [הנה בד"מ כתב בשם ארי"ז, דמלאכת עראי מותרת. ע"כ. וכשהוא לדבר מצוה, אין איסור לעשותו בער"ש, כמבואר בב"י סי' רנא. לבוש. ער"ש. בא"ח. כה"ח. ולכן התירו לכתוב ספרים דרך לימודו. ומשמע מדברי הגר"ז וערוה"ש דהיינו גם במעתיק ד"ת, ולא רק בחידושים. ומ"ש בחזו"ע עמ' ק' הוא לאפוקי מהפמ"ג שכתב להסתפק גבי בניית סוכה אחר חצות. וע"ז העיר שכל האיסור רק מן המנחה קטנה. ואי"ת אם יגרום לו להתבטל ממצות סוכה, בודאי שמותר לו לעשותה בדיעבד גם אחר מנחה קטנה].

סימן תרכו – סוכה תחת אילן וגג

א יש להזהיר את ההמון שישגיחו שלא לעשות סוכה תחת גזוזטרא או מרפסת, אפילו גג המרפסת גבוה הרבה, שסוכה כזאת פסולה בהחלט. [ילקו"י מועדים עמ' קכה, חזו"ע סוכות עמ' יא]

ב צריך שהסכך יהיה תלוש מן הקרקע, למעט אילן המחובר לקרקע שאם עשה סוכתו תחתיו פסולה. ואם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך, כשר, והוא שינענעו, שיגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה חבירו. ואם לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכג, חזון עובדיה סוכות, עמוד לג]

ג מרפסת שיש לה שלש דפנות, ורוצה לעשות בה סוכה, ברם דא עקא, שרק חלק מהסוכה כחמשה טפחים, הוא תחת הרקיע, אך שני טפחים תחת גג, באופן שאין בה הכשר סוכה, אפשר להכשירה על ידי העמדת דופן רביעית לסוכה, סמוך לפתח הבית, ולהעמידו ליד השני טפחים שתחת הגג, ובזה יושלם הכשר הסוכה שהיא שבעה טפחים, והגג שהוא סכך פסול, כיון שאין ממנו בתוך הסוכה שיעור ארבעה טפחים, אינו פוסל הסוכה, שאין סכך פסול פוסל בפחות מארבעה טפחים, שבפחות מארבעה טפחים כשר, ומותר לישון תחתיו. (סוכה יט סע"א, וש"ע סי' תרלב ס"א). וגובה הדופן הרביעי די שיהיה מגיע עד הסכך, שבזה מראה שהחלק של הגג שמבעד לדופן הרביעי (לצד הבית) אינו מצטרף לחלק האחר של הגג. [ע' בפנ"א סי' תרלב סק"א, ובחזו"ע סוכות עמ' יא].

ד מותר לעשות סוכה תחת דבר מחובר, או תחת בית, ולסכך בסכך כשר, ולהסיר הגג אחר כך, ונמצא הסכך תחת אויר השמים, ולא נפסל משום תעשה ולא מן העשוי, הואיל ואין הפסול בסכך עצמו. [חזון עובדיה סוכות, עמוד לג].

ה מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור. ומותר לסוגרן מפני הגשמים ולחזור ולפותחן. ויש אומרים שקודם שמניח את הסכך, צריך לפתוח את הגג, כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי, ויש חולקים, והעיקר כדבריהם. [ילקו״י מועדים קכה].

ו העושים סוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור, ופותחים הגג כמין דלתות או כמין ארובה, ובאמצע יש לה צירים, וארובה זו מכוונת נגד הסכך הכשר באורכו וברוחבו, וכשפותחים אותה עומדת למעלה מן הסכך באמצע הסוכה על צידה, ונמצא תלוי למעלה מסכך כשר דופן שהוא נסר הרחב יותר מד׳ טפחים, אלא שתלוי בצדו נגד הסכך הכשר, יש מפקפקין בסוכה זו, אבל העיקר לדינא דאין לפקפק בזה, וסוכה זו כשרה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכה הערה יב. חזון עובדיה סוכות, עמוד ע׳ בהערה].

ז אם סכך הסוכה עומד בצורה משופעת, הסוכה כשרה. [שלחן ערוך סימן תרלא סעיף י׳].

ח סוכה שיש מעל הסכך גגון העשוי מברזל ופח, ושכח להרים הגגון [שיש בו צירים], ובירך ״לישב בסוכה״ כשהיתה מכוסה בגגון, אם הוא בלילה הראשונה, הרי חייב לאכול שוב כזית בסוכה כשרה, לכן אחר שיפתח הגג [שיש לו צירים] יחזור ויברך ויאכל כזית. ובשאר הלילות, אם ממשיך לאכול חוזר לברך, כי מה שבירך קודם היה ברכה לבטלה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קכו. שו״ת יביע אומר ח״ד (סי׳ יט אות ה׳). והביא דין זה בחזו״ע סוכות עמוד קפח].

ט מי שיש לו גגון המותקן על הסוכה להגן מפני הגשמים, והיה יושב ואוכל בסוכה, וכשראה שהגשמים יורדים, סגר את דלתות הגגון שמעל הסוכה, וכשפסקו הגשמים, פתח בחזרה את דלתות הגגון, ורוצה להמשיך לאכול בסוכה, אין צריך לחזור ולברך ״לישב בסוכה״, כיון שבשעה שבירך מתחלה לישב בסוכה היתה דעתו על כל הסעודה. [חזון עובדיה סוכות עמ׳ קפז. וכן העלה בשו״ת קרן לדוד סי׳ קנג. ובשו״ת פני מבין חאו״ח סי׳ ריא].

י אם ירדו גשמים באמצע אכילתו וכיסהו בגג, וכשנפסקו הגשמים סילק את הגג, אין צריך לחזור ולברך לישב בסוכה, דספק ברכות להקל. [ילקו״י שם עמ׳ קכו. חזו״ע סוכות עמוד קפז]

יא מרפסת מקורה בנסרים דקים של עץ הקבועים במסמרות, וביניהם יש אויר כל שהוא שגשמים יכולים לרדת לתוכה, ובכל השנה יש עליה גג עליון מאזבסט, וישנים ואוכלים בתוכה, ורוצים להסיר את הגג העליון, וישארו הנסרים הקבועים בשביל סכך לסוכה, אין להכשיר סוכה זו, ולכן צריך להוציא את המסמרים שבנסרים, ולנענע הנסרים לשם סוכה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכו הערה יד]

יב העושה סוכה לחג, פטור ממזוזה, מפני שהסוכה דירת עראי היא. [יומא י׳: וכן פסק מרן בשלחן ערוך יורה דעה סימן רפו סעיף יא. חזון עובדיה סוכות עמוד צד].

יג תקרה של אזבסט, שהוציאו התקרה והניחו סכך לחג הסוכות כפי הדין, אין צריך להסיר את המזוזה ולקובעה מחדש לאחר החג, בגלל הפטור של ימות החג. ואם ירצה להחמיר ולהסירה, טוב שיקחנה למגיה לבדוק אם היא כשרה, ואז כשיחזור לקובעה, יברך על קביעתה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קכו. והנה מי שיש לו חדר מגורים שדר בו כל השנה, ובפרוס החג הוא מסיר את הרעפים של הגג, ומסכך אותו בסכך כשר, נחלקו האחרונים אם סוכה כזאת פטורה מן המזוזה, כי הפר״ח סבור היה שפטורה מן המזוזה בימי חג הסוכות, ולכן דעתו שאחר החג יש על המזוזה דין תעשה ולא מן העשוי, והצריך שיטול את המזוזה הקבועה, ולברך לקבוע מזוזה ולחזור ולקבוע אותה. אך בעל ארבעה טורי אבן (סי׳ יד) השיב לו שאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי, מכיון שנקבעה המזוזה מתחלה בהכשר, וסיים, אך באמת בלא״ה א״צ לזה, שלפע״ד מעולם לא יצא החדר הזה מידי חיוב מזוזה, כיון שהוא קבוע לדירה בכל ימות השנה. וראה בחזו״ע סוכות עמוד צד].

סימן תרכז – הישן תחת המטה בסוכה

א הישן תחת המטה בסוכה, אם היא גבוהה עשרה טפחים לא יצא. [שלחן ערוך סי׳ תרכז ס״א]

ב אם פירס סדין על הסוכה, או תחת הסכך כדי להגן עליו מפני החמה, שהחמה מגיעה על גופו, הסוכה פסולה. ואם פירס תחת הסכך סדין מצוייר יפה, כדי לנאותה, בתוך ארבעה טפחים לסכך, כשרה. ואף לכתחלה מותר. והוא הדין שאם פירס ניילון מצוייר כדי לנאותה וגם כדי להגן עליו מפני החמה או מפני הגשמים, הסוכה כשרה. [חזון עובדיה סוכות, עמוד פד]

סימן תרכח – סוכה בעגלה

א סוכה העשויה על טנדר, או בראש העגלה, והיא עשויה כדת, כשרה לברך עליה ״לישב בסוכה״ כשאוכל בה סעודת קבע, אף כשהיא נוסעת. ואפילו המכונית נוסעת מעיר לעיר. והוא הדין לסוכה שבספינה. [ילקו״י מועדים (עמ׳ קכא). יחו״ד ח״ג (סי׳ מז). חזו״ע סוכות (עמ׳ קסט). ע״ש].

סימן תרכט – ממה צריך להיות הסכך

א דבר שמסככין בו את הסוכה צריך שלשה תנאים שיהיה כשר לסכך בו, צריך שיהיה גידולו מן הארץ, וצריך שיהיה תלוש ולא מחובר לקרקע, וצריך שיהיה דבר שאינו ראוי לקבל טומאה. וחז״ל(בסוכה יב.) למדו כן מן הכתוב (דברים טז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך. כלומר, מפסולת גורן ויקב, שהם קש ותבן, וזמורות

ואשכולות ריקים מן הענבים, וכיוצא בהם. וכן הביאו חז"ל (שם) מהפסוק בנחמיה (ח) צאו ההרה והביאו (ונשמח את השמחה): "ועלי דית ועלי עץ שמן ועלי חברים ועלי הדס ועלי עץ עבות". עץ עבות למצות לולב, ועלי הדס שושה לסוכות. הילכך אסור לסכך את הסוכה בכל מיני מוכחות עמודי ברזל, שהרי אין ניתולים מן הארץ, וכן אין מסככין בעורות של בעלי חיים, ואע"פ שלא עיבדום,

שאינם ראויים לקבל טומאה (רמב"ם פרק כ"ו משנה ט"ו). משנה שבעלי חיים אינם נקראים ניתולי קרקע משום, וכן אין מסככים בענפי אילן המחובר לקרקע, שאין למטן אלא כדרכי האילנות מן הקרקע, וכן אין מסככים בכלים אפילו הם של עץ, כיון שרוארים הם לקבל טומאה, וכן בפשוטי כלי עץ מסככים תואיל ואתם ראויים לקבל טומאה אפילו מדרבנן. (תוי"ט פרק ב' משנה ט"ו)

ב יש אומרים שאין לסכך את הסוכה בענפים הגדלים ומחוברים עדיין בעציץ, בין נקוב בין שאינו נקוב, ויש חולקים. [ילקו"י מועדים מהדורת תשס"ד עמוד תרמו. ילקו"י על ערלה פ"ז הערה א]

ג ומכל מקום נראה שמותר לסכך בעץ הגדל בעציץ שאינו נקוב, ונתלש, שאע"פ שלא גדל בארץ כלל, מכל מקום שמו עליו. והרי בגמרא מנחות מכשירינן הגדל בעציץ שאינו נקוב למנחות. וכן הדין לגבי חטים הגדלים בעציץ ועשו מהם מצה, שיוצאים בה ידי חובת מצה. וכן לגבי ארבעת המינים שגדלו בעציץ, שכשרים למצוה מן התורה. וגם לענין ברכות, פירות אילן שגדלו בעציץ שאינו נקוב מברכים עליהם בורא פרי העץ. וכן עץ הנטוע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, אלמא דמקרי עץ מאכל. וכל שכן שמותר לסכך בעץ הגדל בעציץ נקוב. [חזון עובדיה על סוכות עמוד טו הערה א].

ד כלי עץ כגון ארגז או תיבה שנשברו ונתפרקו, אף על פי שלא נשאר בהם שיעור קבלת טומאה, ועשו מהם נסרים דקים, אין מסככים בהם, (כדאיתא בסוכה טז: סיככה בבלאי כלים פסולה). וכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ב), שהטעם לזה, שמכיון שהיו ראויים לקבל טומאה, גזרה שמא יסכך בשברי הכלים שעדיין לא טהרו מן הטומאה. ולפי זה כתבו כמה אחרונים שאם שיבר את כלי העץ בכוונה לשם סכך, ואין השברים ניכרים שהיו שברי כלים, כשרים לסכך בהם, ויש חולקים על זה. ונכון להחמיר. [חזו"ע שם עמוד יז].

ה ומכל מקום מותר להעמיד בהם את הסכך, שמותר להעמיד בדבר שמקבל טומאה מדרבנן. ועל כל פנים במעמיד דמעמיד ודאי דמותר לכתחלה, ושלא כדברי החזון איש שהחמיר אף במעמיד דמעמיד.[יבי"א ח"י חאו"ח סי' מו. וע"ש בח"י בהערות לרב פעלים ח"ב סי' סה].

ו ארגזים גדולים המחזיקים ארבעים סאה ויותר, שמביאים בהם סחורות ממדינת הים, שנתפרקו, ועשו מהם נסרים דקים, מותר לסכך בהם, מפני שאינם מקבלים טומאה גם לפני שהתפרקו. [ע' שבת לה. וכן פסק הרמב"ם פ"ג מהל' כלים ה"ב. ערוה"ש סי' תרכט ס"ה].

ז שלחן שהוא מפשוטי כלי עץ, וכיוצא בו, שאינו מקבל טומאה אלא רק מדרבנן, אם נשבר, לא מבעיא שמותר להעמיד בו את הסכך, אלא אפילו לסכך בו מותר, שלא גזרו חכמים אלא בבלאי כלים שהיו מקבלים טומאה מן התורה, ולא בבלאות של שלחן וכיו"ב. [וכ"כ בשו"ת חשב האפוד ח"ג סי' קיב, ובשו"ת יביע אומר חלק י' סי' מו].

ח "מאכלים" אף שעדיין לא הוכשרו לקבל טומאה [על ידי משקים], אף על פי כן פסולים לסכך בהם. וכן אוכלים אף שאין בהם שיעור כביצה, ואינם מקבלים טומאה מן התורה, אלא מדרבנן, אף על פי כן פסולים לסכך בהם. והדין כן בכל מיני אוכלים, שכל דבר שראוי לקבל טומאה מדרבנן אין מסככים בו. [חזון עובדיה סוכות עמוד יט]

ט כל מאכל בהמה, אף על פי שבני אדם אוכלים אותו לרפואה, אינו מקבל טומאה, ומותר לסכך בו.(ארחות חיים הל' סוכה סי' יד. כל בו סי' עא. ש"ע סי' תרכט סעיף יא). השבת, והפיגם (רודא), סתמן לאכילה, לעשות בהם מיני טיבולין, ונאכלים בעינם, ואין מסככין בהם. (וראה שבת קכח. בית השואבה אות סג בשם הריא"ז).

י אולם בשמים שאינם אלא לריח, ופרחים ושושנים שהם לנוי ולמראה יפה, ואינם מאכל אדם, אינם מקבלים טומאה, ומותר לסכך בהם.

יא וכן מיני תבלין כגון קינמון, הניתנים בקדרה לטעם, כיון שאינם נאכלים בפני עצמם, אינם מקבלים טומאה, ומותר לסכך בהם. [כ"כ הפמ"ג, וכ"ד הרמב"ם שהקנמון אינו מקבל טומאת אוכלין]

יב ענפי תאנה ובהם תאנים, זמורות ובהם ענבים, אם הפסולת מרובה על האוכל מסככים בהם, ואם לאו אין מסככין בהם, ואם קצר אותם לשם אוכל, יש לידים של הפירות תורת אוכל המקבל טומאה[עד שלשה טפחים], וצריך שיהיה בפסולת כדי לבטל האוכל והידות. ואם קצרם לשם סיכוך, אין לידים תורת אוכל לקבל טומאה, ומצטרפים עם הפסולת לבטל האוכל ברוב. [סוכה יג. ש"ע סי' תרכט ס"י. הרדב"ז ח"ה סימן ב' אלפים ורנז].

יג הדלה עליה ענפי אילן המחובר לקרקע, וסיככה בהם, פסולה. ואף על פי שקצצם אחר כך, בפיסולה היא עומדת, משום שנאמר "תעשה" ולא מן העשוי. ואם נענע כל ענף בפני עצמו לשם צל, הרי זו כשרה. [ואם הגביה את רוב ענפי האילן, כל ענף בפני עצמו, ולא נגע במיעוט הענפים, לכאורה הענפים שלא הוגבהו נידונים כסכך פסול, ולא אמרינן שבטלים ברוב, אע"כ נתערבו מיעוט הענפים הללו, ברוב הענפים שהוגבהו, באופן שלא ניכר הסכך הכשר המעורב עם הפסול, וכמ"ש כיו"ב בשלחן ערוך (סימן תרכו ס"א). ועיין בכף החיים שם אות יב].

יד אסור לסכך בכל סוגי נייר, והוא הדין לקרטון העשוי מניירות. [שו"ת קול גדול ס"ס עג].

טו ומכל מקום מותר לחפות את הקנים של הסכך בנייר צבעוני לנאותו. וכן סכך כשר שצבעו בכל מיני צבעונים לנאותו, וסיכך בו, הסוכה כשרה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכז הערה טז. חזון עובדיה סוכות עמוד לב הערה יג]

טז אין מסככים ביריעות של נילון ופלסטיק, מפני שאינם דבר הגדל מן הארץ. [חזו"ע סוכות עמ' טז. ויש ללמוד כן ממ"ש הרמ"א בהגה (ר"ס תרכט), שאין מסככים בגושי עפר, שלא נקרא גידולו מן הארץ].

יז וכן אין מסככים בזכוכית, ואפילו בפשוטי זכוכית שלא נעשו כלים, כיון שברייתם מן החול, ואינם מגידולי קרקע. [ודמיא לעפר שאין מסככים בו].

יח שפודין של עץ, וכן רגלי מטה העשויים מעץ, אין מסככין בהם, דאף דפשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה, מכל מקום מדרבנן אסור. [ילקו״י מועדים עמוד קכח, חזו״ע סוכות, עמ׳ כא]

יט מותר לסכך בגושי תבן וקש בלי כל פקפוק. [ילקו״י מועדים עמ׳ קכח, חזו״ע סוכות, עמו׳ מג]

כ אסור לסכך בצמר גפן, דכיון דהטעם שאסור לסכך בפשתן הוא מפני שראויים ליתן בכרים ובכסתות, טעם זה שייך גם בצמר גפן וקנבוס. ובפרט אם נשתנית צורתו. [ילקו״י מועדים עמוד קכט].

כא יש להתיר אף לכתחלה לסכך את הסוכה ב״סכך לנצח״ העשוי מנסרים דקים הקשורים בחוטי כותנה. שהעיקר להלכה להקל להעמיד הסכך אף בדבר שאסור לסכך בו מדרבנן. [ילקו״י מועדים עמ׳ קכט. יחוה דעת ח״א סי׳ סד. חזון עובדיה סוכות, עמ׳ כג].

כב מחצלת של קש סתמה עשויה לשכיבה וראויה לקבל טומאה, ואין מסככים בה, אבל מחצלת הנעשית בקני סוף, שאינה ראויה לשכיבה, ועשייתה לסיכוך או לגידור, [אורכה שלשה מטר ורחבה שני מטר], והקנים נקשרים זה עם זה על ידי סיב צמחי או חוטי צמר גפן, מותר לסכך בה הסוכה, ומותר לקושרה בגג הסוכה אל דפנות הסוכה בחוטים העשויים מצמר גפן לבל תעוף ברוח, ושתהיה עומדת על הסכך באופן יציב. [אך נכון שלא יהדק ביותר שלא יהא כמסמרים וכביח]. ואם ידוע שעשו את המחצלת של הקנים לשכיבה או לדרוך עליה, אין לסכך בה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכט. תשובת הרשב״א סי׳ נח. חזון עובדיה סוכות עמוד נה].

כג אין לסכך לכתחלה בדבר שיש בו ריח רע, ולא בדבר שנושרים העלים שבו, שיש לחוש שמתוך שריחו רע, או שעליו נושרים יהיה נאלץ לצאת מן הסוכה. וכן אין לעשות את הדפנות מדבר שנודף ממנו ריח רע. (ש״ע סי׳ תרכט סעיף יד).

כד סכך שהוא רך מאד כירק, שעשוי להתייבש בתוך שבעת הימים של החג, אין לסכך בו, לפי שיש לדון אותו למפרע כאילו כבר נתייבש עכשיו, ונמצא שיושב בסוכה פסולה, שחמתה מרובה מצלתה.[חזון עובדיה על הלכות סוכות עמוד ל].

כה אם סיכך הסוכה בעצי אשרה, יש אומרים שהסוכה כשרה, ומותר לישב בתוכה לקיים המצוה, דאף דכתותי מכתת שיעורה, לא חשיב כאילו אין כאן סכך. ולא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה אלא במידי דבעי שיעור כמו לולב. [חזון עובדיה על סוכות עמוד נט]

כו יש אילנות שגדלים בהם ענפים שהם כמין עופות התלויים בחרטומיהן, מעיקר הדין מותר לסכך את הסוכה בנוצות העופות האלה, כיון שגידולם מן הארץ, מיהו משום דאתו לאחלופי בשאר נוצות העופות הנולדים מן הביצים, דשכיחי טובא, שפסולים לסכך בהם, לפי שאין גידולם מן הארץ, יש להמנע מלסכך בהן. [עיין בשלחן ערוך יו״ד (סי׳ פד סעיף טו) ובאחרונים שם, בדין עופות הגדלים באילן אם מותרים בשחיטה אם לאו. ואסורים משום שרץ השורץ על הארץ, ובפתח הדביר א״ח ח״ב (סי׳ רד סק״א) כתב, שיש להמנע מלסכך בהם. ע״ש. אך מ״מ סוף סוף גדלים בארץ].

כז אסרו חכמים לסכך בנסרים שיש ברוחבם ארבעה טפחים, משום גזרת תקרה, שאם נכשיר נסרים אלה לסכך, יבא לומר, מה לי לסכך באלה, מה לי לישב תחת קורות ביתי, והתורה אמרה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, ולא ביתו של כל ימות השנה. ואם אין ברוחבם ארבעה טפחים כשרים. ואפילו הם משופים שדומים לכלים. ומכל מקום נהגו שלא לסכך בהם כלל. ובזמן הזה פשט המנהג פה עה״ק ירושלים לסכך בנסרים דקים (פלפונים) שאין ברחבן אפילו שיעור טפח, מפני שאין עושים מהם תקרה, ולא שייכא בהו גזרת תקרה. [ילקו״י מועדים עמוד קל, שו״ת יביע אומר ד׳ סי׳ מט. חזו״ע סוכות עמ׳ ל].

כח כשמסככים בנסרים דקים (פלפונים), טוב ליזהר לכתחלה שלא יהיה אויר בין נסר לנסר על פני כל אורך הסוכה, שבזה יש להניח קצת ענפים ברוחב הסוכה, או קרש באמצע לרוחב הסוכה, ויוכשר בכך. ומכל מקום בדיעבד, מותר לישן תחתיו, שבאויר פחות מטפח אין חשש כלל, שאויר פחות מטפח לגבי הסוכה לכ״ע הוי כסתום. [חזו״ע סוכות, עמ׳ ל. ומה שמצוי שאויר משהו הולך על פני כל אורך הסוכה בין עצי הפלפונים, מותר לישן תחתיו].

כט לכתחלה טוב לחוש וליזהר שלא לסמוך את הסכך ולהעמידו בדבר שאין גידולו מן הקרקע כגון צינורות של ברזל או רשת וכדומה, ולא בדבר הראוי לקבל טומאה, כגון כלי עץ וכיוצא, גזרה שמא יסכך בהם עצמם. ומכל מקום בדיעבד הסוכה כשרה. ולכתחלה אם יש לו סוכה מצנורות של ברזל טוב שיתן על הצנורות קורות של עץ מארבע רוחות הסוכה, ועליהם יעמיד את הסכך, שאז נחשבים הצנורות כמעמיד דמעמיד. וכן אם נותן על הצנורות נסרים דקים להחזיק עליהם ענפי האילן שהם עיקר הסיכוך, שפיר דמי, דאז הוי מעמיד דמעמיד. וכן מותר להעמיד הסכך בנסרים שנעשו מארגזי עץ שנתפרקו, בהיות שאין עליהם תורת טומאה רק מדרבנן. [חזו״ע סוכות עמ׳ מד. ומה שכתבנו בילקו״י מועדים עמ׳ קל, שיש מכשירים בדיעבד. וע״ש בהערה כה, הנה בחזון עובדיה הנז׳ כתב בפשיטות דכשר בדיעבד. ורק לכתחלה טוב לחוש שיהיה מעמיד דמעמיד. והביא מ״ש בגנת ורדים (חאו״ח כלל ד׳ סי׳ ח), דהעושים סוכה בחצר, ולמעלה בשטח הגג יש ארובה ובה מעשה רשת נחושת ונותנים עליה הסכך, סוכה כשרה היא, כיון שהוא מחובר לקרקע ואינו מקבל טומאה. ע״כ. והמאירי (סוכה כב:) כתב דשמא אין מעמיד פוסל אלא רק בדבר המקבל טומאה, ולא בפיסולים אחרים. וכ״ה בספר העיטור (דף פב) שאם סיכך על דופני הבית כשר. ובעקרי הד״ט (א״ח סי׳ לב אות ו) כתב, שכן המנהג קדום ופשוט. וכ״ש למאי דקי״ל כד׳ מרן הש״ע דס״ל דאין לחוש לאיסור מעמיד בדבר שאין מסככין בו, שיש להקל אף לכתחלה. ע״כ. אלא דמהיות טוב יש לחוש לכתחלה להרמב״ן והר״ן, ולכן טוב שיתן נסר של עץ על הצנורות].

ל אם מחבר דיקטים בדבק שאין גידולו מן הארץ, כדי להעמידם, אפילו לדעת המחמירים במעמיד, כיון שאין הדבר ניכר לעין כלל, לא שייכא כל כך הגזרה, ובפרט שאי אפשר לסכך בדבק לחוד, הילכך לית לן בה. [כ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ט ס"ס קלו].

לא מותר לחבר כלונסאות הסוכה [מה שמעמידים עליו את הסכך] במסמרים של ברזל, או לקושרם בסמרטוטים העשויים מבלאי בגדים המקבלים טומאה. והסכך עצמו אם חושש שיעוף ברוח, יתן עליו קרש צר ועב. או שיקשור את הסכך בחוט העשוי מסיבים צמחיים, או חוט מצמר גפן, כיון שעל כל פנים גידולו מן הארץ, והאיסור לסכך בו ממש אינו אלא מדרבנן, ולכן מותר לקשור בחוט כזה.[ילקו"י מועדים עמ' קלא. ולענין לקשור הסכך כתב הריטב"א (סוכה יא:), שאפי' להפוסקים שאוסרים להעמיד הסכך בדבר הראוי לקבל טומאה, מ"מ כל דבר שאין האיסור לסכך בו אלא מגזרת חכמים, אין שום איסור להעמיד בו סכך הסוכה. ע"ש. ולכן חוט שנעשה מסיב צמחי, או מצמר גפן, הואיל והאיסור לסכך בו ממש, אינו אלא מדרבנן, כמ"ש הרמב"ם (פ"ו מסוכה ה"ד), מותר להעמיד בו לכתחלה].

לב במקום שמצוי בו רוחות עזות מאד בימי החג, ולפעמים ע"י הרוחות הסכך מתרומם לגובה, למעלה משלשה טפחים, ושוב הסכך נופל על הסוכה, ולכאורה כיון שהסכך נפל מאליו שלא לשם צל, אינה חוזרת להכשרה, אלא אם כן נדון בה דין חבוט רמי. ולמעשה נראה שהסוכה כשרה, כיון דמעיקרא נעשית בהכשר. [כן העלה בשו"ת שבט הלוי י' (סימן ק), שכל שהסכך התרומם למעלה בשטח הסוכה ולא נדחה ממנה עד שנשארה מגולה בלי סכך, הסוכה כשרה.]

לג יש מי שכתב, שאין להתיר לעשות סוכה תחת העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם במשך ימות השנה, כשאין ביניהם ג' טפחים, אך חלקו על דבריו, שכל שהסוכה התחתונה צלתה מרובה מחמתה, אף לאחר שינטל מה שכנגד העצים, (שהוא פסול לסיכוך, שלא נעשה לצל, אלא להניח עליו את הרעפים), הסוכה כשרה לכתחלה. [חזון עובדיה סוכות עמוד סט].

לד סוכה שנעשית תחת חבלי כביסה, או חוטי חשמל וטלפון, אפילו אין בין חבל לחבל שלשה טפחים, אין לפסול מטעם לבוד, אלא הסוכה כשרה. ואפילו אם תלו כביסה על החבלים אין בכך כלום והסוכה כשרה. [ילקו"י מועדים עמ' קכה. חזו"ע סוכות עמוד סט]

לה אם ירד שלג רב על סכך הסוכה, ונקפא ונעשה כמין תקרה, כיון שהשלג אינו מביא את הטומאה ולא חוצץ מפני הטומאה, (אהלות פ"ח מ"ה). וכן אמרו (כ"ב כ.) השלג והברד אין ממעטין בחלון. ופירש רש"י, דה"ט משום שנימוחים מאליהם, וכמאן דליתנהו דמי. הכא נמי בדין סוכה, כמאן דליתנהו דמי, ואין השלג פוסל את הסוכה. [כ"פ בשו"ת נגת ורדים (כלל ד סי' ז). והמברך יש לו ע"כ שיסמוך. וראה בילקו"י מועדים עמ' קכה. חזון עובדיה סוכות עמ' לז]

סימן תרל – דיני דפנות הסוכה

א הסוכה צריכה להיעשות משלש דפנות וסכך. הדפנות שהם כותלי הסוכה ומחיצותיה, אפשר לעשותם מכל דבר העומד בפני הרוח, למעט סדינים וכדומה שאינם כשרים לדפנות, שהרי רוח מצויה מנדנדת אותם, וכל מחיצה שהולכת ובאה ברוח מצויה, אפילו הולכת פחות משלשה טפחים בנדנוד מועט, אינה מחיצה. ואפילו אם עשה מחיצה אחת של סדין ושני המחיצות עשויות כהוגן, הסוכה פסולה. ויש להזהיר לעושים מחיצות הסוכה, או מחיצה אחת משלש דפנות, מסדינים או מיריעות, מבלי שיארגו אותם בקנים, שלא יעשו כן, ולהעיר להם שעל ידי כך הם יושבים בסוכה פסולה, ומברכים ברכה לבטלה. ואפילו אם עשו המחיצות בסדינים, בתוך חצר אשר לה חומה מסביב, שאין רוח מצויה מנידה אותם, יש לפסול הסוכה כשלא קשר. ואם הסדינים קשורים היטב בעמודי הסוכה שבתוך החצר הנזכר, באופן שאין חשש כלל שמא ינתקו הקשרים, שהרי אין שם בחצר רוח, יש להכשיר את הסוכה. אבל אם עושה סוכה שלא בתוך החצר, אין להתיר במה שיקשור הסדינים היטב בעמודי הסוכה שבארבעת רוחותיה, שפעמים שמתנתקים ואינו שם על לב, ומברך ברכות לבטלה, וחשוב כאוכל חוץ לסוכה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קיח. יחוה דעת ח"ג סי' מו. והיכא דקשר היטב אין הסוכה פסולה, שהרי לשון מרן בש"ע סימן תרל ס"י, "אין נכון לעשות" שהוא רק חשש שמא ינתק, ולכן אין להתיר לכתחלה לעשות כן, אבל בדיעבד אין הסוכה פסולה. וראה בילקו"י שם, ובחזו"ע על הלכות סוכות, עמוד א. ושו"ת חקרי לב חאו"ח סי' קכה]

ב כותל מחובר לקרקע כשר להיות דופן, וכן מעקה של גזוזטרא או מרפסת שיש בו עמודים של ברזל הסמוכים זה לזה, ואין מרחק בין עמוד לחבירו ג' טפחים. שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי. וכן נסרים ארוכים המושכבים לרוחב הדופן, ומחוברים היטב במסמרים, ואין בין נסר לחבירו שלשה טפחים, כשרים לדפנות. ואין צריך מחיצה של שתי וערב, אלא או שתי או ערב לבד כשרים לדפנות.[ילקו"י שם עמ' קיט, חזו"ע שם עמ' ה]

ג המחיצה כשרה אף כשהיא עשויה מדברים שאינם ראויים לסכך, ואפילו הוא דבר המקבל טומאה, כגון ארגז או כלים. ואפשר לעשותה ע"י כלים, ארון, תיבה, ומחומר חזק כאבנים או ברזל ובצורה שלימה שאין הגשם חודר דרכה, ורק בסכך צריכים להקפיד שיהיה סיכוך כשר. [ילקוט יוסף מועדים עמ' קיט. חזו"ע סוכות עמ' א. ואף שדעת הב"ח (סי' תרל) שבעל נפש יחוש לדעת הגהות אשרי בשם או"ז, שהדפנות יהיו מדבר שאינו מקבל טומאה. כבר כתב ע"ז הא"ר שכל האחרונים לא חששו לזה. וכ"ה בראבי"ה. וכ"כ הגר"א, ובברכי יוסף, ובבכורי יעקב, ויד אליהו מלובלין].

ד גובה הדופן צריך להיות לא פחות מעשרה טפחים, ואורך ורוחב סוכה קטנה לא פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים, וכל טפח הוא ד' אצבעות, [הרמב"ם פ"ט מהל' ס"ת ה"א], וכל אצבע, שהוא ברוחב האגודל, שני סנטימטר. נמצא הטפח שמונה סנטימטר. וכאשר ביאר הגר"ח נאה בספרו שיעורי תורה[סימן א]. ולפי זה גובה הסוכה לפחות שמונים ס"מ. ובספר שיעורי תורה הנ"ל [סי' ג אות לט] כתב להוסיף עוד סנטימטר אחד לגובה הסוכה, כדי שלא יהיו עשרת הטפחים, מצומצמים כל כך, כיון ששיעוריהם מן התורה, כדקי"ל [בסוכה ה:], שהשיעורים הלכה למשה מסיני, ולכן יצא לו גובה הסוכה שמונים ואחד סנטימטר, וכן אורכה ורוחבה חמשים ושבעה סנטימטר. וכן ראוי לעשות. ומכמה חסידות, ומהידות טוב, טוב להגביה את דפנות הסוכה למטר אחד לכל הפחות, ושבעים ס"מ לאורכה ורוחבה. ומהידות טוב אל תיקרי רע. ואם אין ברוחב הסוכה שבעה טפחים, אפילו יש באורך הסוכה כמה אמות, באופן שיש בריבוע הסוכה שבעה על שבעה טפחים, אף על פי כן פסולה. [חזו"ע סוכות עמוד פ. ילקו"י מועדים עמוד קכ.

ה מעיקר הדין מותר להעביר קרש ממחיצות הסוכה, שעמד בשנה שעברה בצד אחד, לצידה השני של הסוכה, ומן הדין אין צריך לסמן את מחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנה משנה לשנה, שסוכה תשמישי מצוה היא, ואין להקפיד ברוחות, שאין מעלה לצד אחד מצד אחר. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכא].

ו סוכה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים, ויש שם דופן שעוביו טפח גבוה מן הקרקע עשרה טפחים, ועליו קבוע נסר רוחב טפח, שנעשה להשתמש בו במקום שלחן, וממנו ולמעלה יש גובה עשרה טפחים, הסוכה כשרה, שאנו חושבים כאילו שטח קרקעית הסוכה מגיע עד ראש הדופן ונמצא שיעור אורך ורוחב של חלל הסוכה מן הנסר ולמעלה, ז׳ טפחים על ז׳ טפחים, בגובה עשרה טפחים. ויש כאן הכשר סוכה כדת. [דבר שמואל אבוהב (סי׳ רג), ובשו״ת הרמ״ז (סי׳ ל) העלה בנידון זה בכוחא דהיתרא. וכ״כ בספר בית השואבה (דף סט ע״ב). ובספר בכורי יעקב (סי׳ תרלד סק״ו). ע״ש].

סימן תרל – דיני דפנות הסוכה

א הסוכה צריכה להיעשות משלש דפנות וסכך. הדפנות שהם כותלי הסוכה ומחיצותיה, אפשר לעשותם מכל דבר העומד בפני הרוח, למעט סדינים וכדומה שאינם כשרים לדפנות, שהרי רוח מצויה מנדנדת אותם, וכל מחיצה שהולכת ובאה ברוח מצויה, אפילו הולכת פחות משלשה טפחים בנדנוד מועט, אינה מחיצה. ואפילו אם עשה מחיצה אחת של סדין ושני המחיצות עשויות כהוגן, הסוכה פסולה. ויש להזהיר לעושים מחיצות הסוכה, או מחיצה אחת משלש דפנות, מסדינים או מיריעות, מבלי שיארגו אותם בקנים, שלא יעשו כן, ולהעיר להם שעל ידי כך הם יושבים בסוכה פסולה, ומברכים ברכה לבטלה. ואפילו אם עשו המחיצות בסדינים, בתוך חצר אשר לה חומה מסביב, שאין רוח מצויה מנידה אותם, יש לפסול הסוכה כשלא קשר. ואם הסדינים קשורים היטב בעמודי הסוכה שבתוך החצר הנזכר, באופן שאין חשש כלל שמא ינתקו הקשרים, שהרי אין שם בחצר רוח, יש להכשיר את הסוכה. אבל אם עושה סוכה שלא בתוך החצר, אין להתיר במה שיקשור הסדינים היטב בעמודי הסוכה שבארבעת רוחותיה, שפעמים שמתנתקים ואינו שם על לב, ומברך ברכות לבטלה, וחשוב כאוכל חוץ לסוכה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קיח. יחוה דעת ח״ג סי׳ מו. והיכא דקשר היטב אין הסוכה פסולה, שהרי לשון מרן בש״ע סימן תרל ס״י, ״אין נכון לעשות״ שהוא רק חשש שמא ינתק, ולכן אין להתיר לכתחלה לעשות כן, אבל בדיעבד אין הסוכה פסולה. וראה בילקו״י שם, ובחזו״ע על הלכות סוכות, עמוד א. ושו״ת חקרי לב חאו״ח סי׳ קכה]

ב כותל מחובר לקרקע כשר להיות דופן, וכן מעקה של גזוזטרא או מרפסת שיש בו עמודים של ברזל הסמוכים זה לזה, ואין מרחק בין עמוד לחבירו ג׳ טפחים. שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי. וכן נסרים ארוכים המושכבים לרוחב הדופן, ומחוברים היטב במסמרים, ואין בין נסר לחבירו שלשה טפחים, כשרים לדפנות. ואין צריך מחיצה של שתי וערב, אלא או שתי או ערב לבד כשרים לדפנות.[ילקו״י שם עמ׳ קיט, חזו״ע שם עמ׳ ה]

ג המחיצה כשרה אף כשהיא עשויה מדברים שאינם ראויים לסכך, ואפילו הוא דבר המקבל טומאה, כגון ארגז או כלים. ואפשר לעשותה ע״י כלים, ארון, תיבה, ומחומר חזק כאבנים או ברזל ובצורה שלימה שאין הגשם חודר דרכה, ורק בסכך צריכים להקפיד שיהיה סיכוך כשר. [ילקוט יוסף מועדים עמ׳ קיט. חזו״ע סוכות עמ׳ א. ואף שדעת הב״ח (סי׳ תרל) שבעל נפש יחוש לדעת הגהות אשרי בשם או״ז, שהדפנות יהיו מדבר שאינו מקבל טומאה. כבר כתב ע״ז הא״ר שכל האחרונים לא חששו לזה. וכ״ה בראבי״ה. וכ״כ הגר״א, ובברכי יוסף, ובבכורי יעקב, ויד אליהו מלובלין].

ד גובה הדופן צריך להיות לא פחות מעשרה טפחים, ואורך ורוחב סוכה קטנה לא פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים, וכל טפח הוא ד׳ אצבעות, [הרמב״ם פ״ט מהל׳ ס״ת ה״א], וכל אצבע, שהוא ברוחב האגודל, שני סנטימטר. נמצא הטפח שמונה סנטימטר. וכאשר ביאר הגר״ח נאה בספרו שיעורי תורה[סימן א]. ולפי זה גובה הסוכה לפחות שמונים ס״מ. ובספר שיעורי תורה הנ״ל [סי׳ ג אות לט] כתב להוסיף עוד סנטימטר אחד לגובה הסוכה, כדי שלא יהיו עשרת הטפחים, מצומצמים כל כך, כיון ששיעוריהם מן התורה, כדקי״ל [בסוכה ה:], שהשיעורים הלכה למשה מסיני, ולכן יצא לו גובה הסוכה שמונים ואחד סנטימטר, וכן אורכה ורוחבה חמשים ושבעה סנטימטר. וכן ראוי לעשות. ומכדת חסידות, ומהיות טוב, טוב להגביה את דפנות הסוכה למטר אחד לכל הפחות, ושבעים ס״מ לאורכה ורוחבה. ומהיות טוב אל תיקרי רע. ואם אין ברוחב הסוכה שבעה טפחים, אפילו יש באורך הסוכה כמה אמות, באופן שיש ברביעית הסוכה שבעה על שבעה טפחים, אף על פי כן פסולה. [חזו״ע סוכות עמוד ג. ילקו״י מועדים עמוד קכ].

ה מעיקר הדין מותר להעביר קרש ממחיצות הסוכה, שעמד בשנה שעברה בצד אחד, לצידה השני של הסוכה, ומן הדין אין צריך לסמן את מחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנה משנה לשנה, שסוכה תשמישי מצוה היא, ואין להקפיד ברוחות, שאין מעלה לצד אחד מצד אחר. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכא].

ו סוכה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים, ויש שם דופן שעוביו טפח גבוה מן הקרקע עשרה טפחים, ועליו קבוע נסר רוחב טפח, שנעשה להשתמש בו במקום שלחן, וממנו ולמעלה יש גובה עשרה טפחים, הסוכה כשרה, שאנו חושבים כאילו שטח קרקעית הסוכה מגיע עד ראש הדופן ונמצא שיעור אורך ורוחב של חלל הסוכה מן הנסר ולמעלה, ז׳ טפחים על ז׳ טפחים, בגובה עשרה טפחים. ויש כאן הכשר סוכה כדת. [דבר שמואל אבוהב (סי׳ רג), ובשו״ת הרמ״ז (סי׳ ל) העלה בנידון זה בכוחא דהיתרא. וכ״כ בספר בית השואבה (דף סט ע״ב). ובספר בכורי יעקב (סי׳ תרלד סק״ו). ע״ש].

סימן תרלא – דיני הסיכוך

א יש לעשות את הסיכוך של הסוכה באופן שיראו ממנו הכוכבים הגדולים (שנראים אף ביום), ואם היתה מעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, ואפילו ניצוצי השמש אין נראים מתוכה, אף על פי כן כשרה. (ש"ע סי' תרלא ס"ג). ואם היתה מעובה כל כך, שאף אם יש גשמים מרובים, אינם יכולים לרדת לתוכה, יש פוסלים, ויש מכשירים. ודעת מרן כדברי המכשירים. ואנן אתכא דמרן סמכינן, ויכול גם לברך עליה "לישב בסוכה". אך לכתחלה ראוי לחוש לכל הדעות, ולכן אם אפשר למעט מן הסכך, עד שיהא אפשר שאם יהיו גשמים רבים יוכלו לרדת בתוכה, טוב הדבר למעט. [ילקו"י כוערים עפר' קל. חזון עובדיה על הלכות סוכה עמ' לז]

ב אם נזכר ביום טוב או בשבת חול המועד סוכות, שהסוכה מעובה כמין בית עד שאין הגשמים יכלים לרדת לתוכה, ויש שם עכו"ם, יכול לומר לו שיטול מעט מהסכך, דהוה ליה שבות דשבות במקום מצוה, שאין זה אלא כסותר אהל עראי דרבנן, כיון דמעיקרא דדינא סמכינן על דברי החולקים על רבינו תם וסבירא להו שהסוכה כשרה, אם כן אין בזה איסור משום הכשרת הסוכה, כי כשרה היא בלאו הכי. ואף שהסכך הוקצה למצותו, כשעושה על ידי גוי אין כאן אלא שבות דשבות ומשרא שרי במקום מצוה. [חזו"ע סוכות עמוד לז]

ג הסוכה צריך שיהיה צילתה מרובה מחמתה, אבל אם היתה חמתה מרובה מצילתה, פסולה. ואם ברוב הסוכה צלתה מרובה ביותר, ובמיעוטה חמתה מרובה מצילתה משהו, בענין שאם נצרף את החמה והצל של כל הסוכה, יהיה צלתה מרובה מחמתה משהו, כשרה. ומותר לישב אפילו תחת המיעוט שחמתו מרובה משהו, לפי שהוא בטל לגבי רוב הסכך שצילתו מרובה. [ש"ע סי' תרלא ס"ב, וש"ע הגר"ז שם. חזו"ע סוכות עמוד עב].

ד סוכה המדובללת [שהסכך מבולבל, קנה עולה וקנה יורד], אם אין בין העולה והיורד ג' טפחים, כשרה, שכל פחות משלשה כלבוד דמי, אבל אם יש ביניהם ג' טפחים או יותר, אם היה ברוחב הקנה העליון טפח או יותר, שיש בו חשיבות של אהל, רואים אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפתו של הקנה היורד, והסוכה כשרה, שזהו דין "חבוט רמי", כלומר השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו וכאילו הוא שוה לקנה היורד. [סוכה כב. רמב"ם פ"ה הלכה כא. טור ושלחן ערוך סי' תרלא סעיף ה. חזון עובדיה על סוכות עמוד ענ].

ה המסכך סוכתו בדבר הפסול לסיכוך, וגם בדבר הכשר, ואין מן הסכך הפסול רוחב שלשה טפחים ביחד [ובסוכה קטנה שלשה טפחים ביחד], אלא פחות מכן, אם היה בכל הסכך הכשר יותר מכל הסכך הפסול, כשרה. ואם היה כן בצמצום פסולה. [חזו"ע סוכות עמ' ענ. והטעם, שהסכך הפסול נידון כפרוץ, ואע"ג דבעלמא קי"ל דהלכתא פרוץ כעומד מותר, מ"מ מאחר שהוא נידון כפרוץ, למטה הוי כחמתה מרובה מצלתה, ועוד שאי אפשר לצמצם, ונמצא שהפסול מרובה].

ו סכך הנמשך ביותר בצד פתח הסוכה, ודופן אחד נמשך עמו, דינו כסוכה, ומותר לאכול ולישן שם. ואף על פי שהדופן שממולו הוא יותר על שבעה טפחים, והיה מקום לומר, הרי זה גילה דעתו לעשות כל הסוכה עם מחיצותיה, ונמצא שהדופן הנמשך דרך הפתח, אינו מן הסוכה, אלא הוא עומד בפני עצמו, ואין כאן אלא דופן אחד, אע"פ כן דינו כסוכה. [סוכה יט. וכן פסק מרן בש"ע סי' תרלא ס"ז].

סימן תרלב – דברים הפוסלים בסכך

א סכך פסול שהונח ליד הסכך הכשר באמצע הסוכה, פוסל את הסוכה אם יש בו שיעור ארבעה טפחים, בין שהיה פסול מן התורה, בין שהיה פסול מדרבנן. אבל אם היה פחות משיעור ארבעה טפחים הסוכה כשרה. ואם הוא פחות משלשה טפחים מותר לאכול ולישן תחתיו. וסכך פסול שהונח בצד על יד דופן הסוכה, אינו פוסל אלא אם כן יש ארבע אמות מהסכך הפסול, אבל פחות מכן הסוכה כשרה, דאמרינן דופן עקומה, דהיינו לומר שאנו רואים כאילו דופן הסוכה נעקם ונחשב זה הסכך הפסול מגוף הדופן, ודבר זה הלכה למשה מסיני. (סוכה ו:). הילכך בית מקורה שנפחת באמצע התקרה, וסיכך שם, ונשאר מן התקרה סביב בין הסכך הכשר לכותלי הבית פחות מארבע אמות, הסוכה כשרה, אבל אין אוכלים וישנים תחתיו אלא אם כן הוא פחות משלשה טפחים. במה דברים אמורים בסוכה גדולה, שיש בה שבעה טפחים על שבעה טפחים יותר על הסכך הפסול, אבל סוכה קטנה שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים בין באמצע בין מן הצד, סכך פסול פוסל בג' טפחים, ורק בפחות משלשה טפחים כשרה ומותר לאכול ולישן תחתיו, ומצטרף להשלים הסוכה לשיעורה. [חזון עובדיה סוכות עמ' סו].

ב אויר פוסל בין בגדולה בין בקטנה בשיעור שלשה טפחים, בין באמצע בין מן הצד, בפחות משלשה כשרה ומצטרף להשלים לשיעור סוכה, ואין לאכול או לישן תחתיו. (מרן בש"ע סי' תרלב ס"א). ודוקא אויר שהולך על פני כל אורך הסוכה, אבל אם אינו הולך באורך כל הסוכה, מותר לאכול ולישן תחתיו. ולכן אין נזהרים מלישן תחת הנקבים של סכך הסוכה. [תוס' סוכה יט. וכן פסק הרמ"א בהגה סי' תרלב ס"ב. וראה בחזון עובדיה סוכות עמוד סח].

ג סכך פסול פוסל בארבעה טפחים, ויש אומרים שדין הזכוכית כדין אויר, ויש חולקים. וכן עיקר למעשה, שהזכוכית אינה פוסלת אלא בארבעה טפחים. [חזון עובדיה סוכות עמ' סח].

סימן תרלג – גובה הסוכה

א סוכה שגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ואם מיעט את גובהה, ע״י שהכניס לשם תבן וביטלו בפירוש, שאינו נוטלו משם, כל שבעת ימי החג, הסוכה כשרה, וסגי בביטול לשבעה ימים, ולא בעינן ביטול לעולם. [שו״ת יביע אומר ח״ג חיו״ד סימן יב אות ה]. ואין צריך לנענע הסכך מחדש, משום תעשה ולא מן העשוי, הואיל והסכך עצמו כשר, ולא נפסלה אלא מחמת גובהה, הילכך כיון שנתמעט גובהה חזרה להיות כשרה. [ש״ע סימן תרלג סעי׳ ד׳ ומשנה ברורה שם ס״ק יא. חזון עובדיה שם עמוד יא. ילקוט יוסף מועדים עמוד קכ]

ב באופן שמיעט את גובה הסוכה מערב יום טוב באופן שהכניס לשם תבן וכדומה, אלא שלא ביטלו בפירוש, רשאי לבטלו ביום טוב, ואין בזה איסור משום שמתקן את הסוכה ומכשירה. שהרי אינו עושה מעשה כלל, ואפילו מעשה קל כגון דיבור, שהרי בביטול בלב די. [בשער הציון שם אות טו, כתב שהגאון רעק״א נסתפק בזה. אבל ברבינו מנוח מבואר להדיא דשרי לבטלו בשבת ויו״ט. וע׳ בשו״ת רב פעלים ח״ג (תאו״ח סי׳ כד). ודו״ק].

ג המחיצה יכולה להיות גבוהה יותר מ-20 אמה, ורק על מקום הסכך קיימת הגבלה שלא יהיה החלל שתחתיו עשרים אמה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכ, חזון עובדיה סוכות, עמוד יא]

ד אם דפנות הסוכה גבוהים עשרה טפחים, אפילו אם אין הדפנות מגיעים לסכך, מפני שגג הסוכה גבוה הרבה, והדפנות רחוקים מן הגג כמה אמות, כשרה, דאמרינן גוד אסיק מחיצתא, והוי כאילו המחיצות מגיעות לסכך. ובלבד שיהא הסכך מכוון כנגד הדפנות, ואם אינו מכוון ממש, אלא שהוא בתוך ג׳ טפחים כנגד הדפנות, כשרה. ואם היו הדפנות גבוהים ורחוקים מן הארץ שלשה טפחים, אפילו אם היו הדפנות עצמם גבוהים יותר מעשרה טפחים, פסולה. [משנה (סוכה טז.), הרמב״ם (פ״ד מהל׳ סוכה ה״ד), וטור וש״ע תרל ס״ט].

ה סוכה נמוכה שאין מן הכסא שיושב עליו, או מן המטה, עד הגג של הסוכה מבפנים עשרה טפחים, צריך עיון לדינא אם יכול לברך על זה ברכת לישב בסוכה בכהאי גוונא, ולפיכך אין לעשות סוכה כזו לכתחלה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קכ הערה ג׳. חזו״ע סוכות, עמוד ט]

ו סוכה שיש לה בדפנותיה חלונות רבים, ופתחים רבים, אף על פי שהפרוץ מרובה על העומד, כשרה, ובלבד שלא יהיה שם פתח יותר מעשר אמות, אבל אם היה שם פתח יתר על עשר אמות, אף על פי שיש לו צורת פתח צריך שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד. [הרמב״ם פ״ד מהל׳ סוכה הל׳ יב].

ז אף אם המחיצה השלישית של הסוכה, היא דלת ממש, וקבועה בצירים שעשויה לפתוח ולסגור אותה תמיד, הסוכה כשרה, ומותר לפתוח ולסגור אותה בימי חוה״מ סוכות. ואע״פ שבשעה שפותח הדלת המחיצה מתבטלת והסוכה נפסלת, אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי, שנראה שהסכך קדם לדפנות על ידי כך, שמכיון שבשעה שנתן את הסכך היתה הדלת סגורה, ונעשו שלש דפנות כדין, שוב אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי, כיון שעיקר עשייתה היה בכשרות. [ווי העמודים על ספר יראים (סי׳ יז). רב פעלים ח״א תאו״ח סי׳ לד, וח״ג סי׳ מ]. ואין חילוק בין אם נפלה הדלת מאליה, לבין הסירו אותה בידים.

ח יש מי שאומר שיש להזהר באופן הנ״ל שלא לפתוח הדלת משעת הסיכוך עד אחר שנכנס החג, אחר שיחול שם כשרות על הסוכה. [רב פעלים ח״א סי׳ לד, ומקראי קודש סוכה, עמוד מד]. אולם לדינא אין צריך ליזהר בזה, שכל שנעשה בכשרות, אף שעדיין לא נכנס החג, ואף שהדלת נפלה וחזר והקימה, הסוכה כשרה.[ראה בחזו״ע עמוד יג, בשם רב פעלים, והוסיף שם רעיין לקמן הערה יח. וכוונתו ששם בעמוד מב הביא דברי הרב פעלים, ודחה דבריו מההלכה].

ט יש מי שאומר שיש להזהר שלא לפתוח ולסגור הדלת [באופן הנ״ל] בימי שבת ויום טוב, שכיון שפתיחתה פוסלת אותה לשעתה, וסגירתה חוזרת ומכשרת אותה, לכן אין לעשות כן בשבת ויום טוב, דהוה ליה מחיצה המתרת. אולם הרמ״א (סי׳ תרכו ס״ג) כתב לגבי העושים על הסוכה גגות לסוגרם בעת הגשמים, שמותר לסוגרם ולפותחם אפילו ביו״ט, כל שיש להם צירים. ומכל מקום טוב להחמיר היכא דאפשר. [ראה בש״ע הגר״ז (סי׳ תרכו סעיף יט) בדין כיו״ב, וע׳ בחזו״ע סוכות עמ׳ יג הערה ט].

סימן תרלה – סוכת גנב״ך ורקב״ש

א הסוכה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, כשרה, ובלבד שעשאה לצל, כגון סוכת (גנב״ך), גוים, נשים, בהמה, כותים. וכן סוכת (רקב״ש), סוכת רועים, (שעשו סוכה בשדה לחסות בצלה כפני השרב, וכשם שזכרים על צאנם), סוכת קייצים, (שזכרי קציעות של תאנים השטוחים בשדה לייבשם), סוכת בורגנים (שזכרי העיר), סוכת שזכרי פירות, כולם בשרות לסוכה, אף על פי שלא נעשו לשם סוכה. וכן סוכה ששאה קודם שלשים יום שלפני חג הסוכות, כשרה, אף שלא נעשית לשם סוכת סוכה, ולכתחלה יחדש בה דבר בנוף הסוכה לשם סוכת סוכה, ואפילו לא חידש אלא רק בסכך שיעור טפח על טפח רי בכך. וכן אם חידש בה על פני כולה אפילו בראוחב כל שהוא די בכך. וכן הדין בכל הסוכות של גנב״ך רקב״ש וכו׳. [ב״ח, ט״ז, ח״א, ושאר אחרונים. ואם לא חידש בה דבר, ומכר כיום טוב, אין זה מעבד כלל, וישאר לכתך עליה כדינה לשבת בסוכה. ש״ת מנחת יצחק].

ב אשה או קטן, אף שהם פטורים ממצות הסוכה, מותרים לכתחלה לתת את הסכך על הסוכה, והסוכה כשרה אף לכתחלה. וכן מותר לסכך על ידי גוי. [ילקו״י שם עמ׳ קלג. חזו״ע עמ׳ סד].

ג סוכה שעשתה אותה אשה כדי שבני ביתה ישבו בה לקיים המצוה, הסוכה אסורה בהנאה כל שבעת ימי החג, ככל סוכה. אבל אם עשתה הסוכה לעצמה, וישבה בה בחג, לא חל שם שמים על סוכתה, כיון שהמצוה היא הגורמת את הקדושה, ואם כן זה שייך רק באנשים, שהם מצווים על כך, ולא על סוכת נשים. ולכן מותר ליהנות מן הסוכה והנוי שלה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלב, יביע אומר ח״ב סי׳ ל אות ג׳. חזון עובדיה סוכות, עמו׳ סד, עמו׳ עח]

ד יש מי שכתב, שמכיון דקי״ל (סוכה ט.) עצי סוכה אסורים בהנאה כל שבעה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה׳, ואמר ר׳ יהודה בן בתירה כשם שחל שם שמים על שלמי חגיגה, (לאוסרם עד לאחר הקטרת אימורין, ובתר הכי זכו בהו משלחן גבוה, כעבד הנוטל פרס. רש״י), כך חל שם שמים על הסוכה. לפי זה היה נראה שאסור מן התורה לישב בסוכה בשעה שהוא פטור מישיבה בסוכה, כגון כשירדו גשמים. ומיהו אם כבר היה יושב בסוכה וירדו גשמים, י״ל דלא ניתנה תורה למלאכי השרת שלא ישהה אפילו רגע אחד משהתחילו הגשמים לרדת, וכיו״ב אמרו ביומא (סט.) [ענג יום טוב סימן סט]. אולם לרינא אין בזה איסור תורה, ויש בזה רק משום שנקרא הדיוט. [חזון עובדיה סוכות עמ׳ עט בהערה].

ה סוכה שבנאוה פועלים גויים לצורך ישראל סמוך לחג סוכות, כשרה. ומן הדין אין צריך לחדש בה דבר. ומכל מקום טוב ונכון לחדש בה דבר בסכך או בדפנות. אבל אם נזכרו ביום טוב שלא נתחדש בה דבר, רשאים לברך עליהם ברכת ״לישב בסוכה״, שסוכה כשרה היא. [ילקו״י מועדים עמוד קלב. יחוה דעת ח״ו סימן מא, חזון עובדיה סוכות, עמוד נו]

ו מה שהצריכו לכתחלה לעשות בסוכה שעשאה גוי איזה חידוש, מועיל אף אם עשה חידוש בדפנות עד עשרה טפחים, ואין צריך לחדש בה דבר דוקא בסכך. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלב. יחוה דעת חלק ו׳ סימן מא הערה א׳, חזון עובדיה סוכות, עמוד נו]

ז סוכה שנעשתה כהלכתה קודם החג, ובתוך ימי החג נפלה אחת מדפנותיה, רשאי אף לכתחלה להחזיר הדופן למקומה, שכיון שכבר חלה מצות סוכה והוכשרה למצותה, שוב אין בדבר משום תעשה ולא מן העשוי. [הליכות עולם חלק ב׳ עמוד רסז].

ח סכך שנפל בליל יום טוב של חג הסוכות, ונפסלה הסוכה, מותר לומר לגוי להחזיר הסכך על הסוכה, כדי שיוכל לקיים מצות אכילה בסוכה כדת. וטוב שיעשה כן על ידי אמירה לגוי שיאמר לגוי אחר שיעשה כן, שיש אומרים שזה נחשב כשבות דשבות, ובמקום מצוה מותר. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכא, חזון עובדיה סוכות, עמוד מח]

ט אם נפל הסכך בליל יום טוב, ובעל הסוכה החזיר הסכך על הסוכה במו ידיו בליל יו״ט, אף על פי כן בדיעבד מותר לישב בסוכה זו ביום טוב, ולאכול בה אכילת קבע, ולברך בה לישב בסוכה, ולא דמי לדין המבשל בשבת שאסור לו ליהנות מהתבשיל עד למוצאי שבת, והרי כאן נהנה מהצל של הסוכה. דאיסורא דשבת שאני, שכל מה שקנסו בדין המבשל בשבת לאסור התבשיל, הוא רק בשבת ולא ביום טוב, שאין כאן אלא איסור דרבנן, ומכל שכן שלפי הנראה שבעל הסוכה לא עשה כן במזיד, אלא בשוגג, שחשב שהדבר מותר, וקיימא לן אומר מותר שוגג הוא. [חזון עובדיה על סוכות עמוד מט].

י תושב חוץ לארץ שעשה סוכה כהלכתה בערב יום טוב, וביום טוב שני של גלויות נפל הדופן השלישי, מותר לומר לגוי להעמיד את הדופן השלישי, ואין צריך בזה חידוש כלל. [יחוה דעת ח״ו סי׳ מא עמ׳ רל]. ואין לאסור בזה משום ״תעשה ולא מן העשוי״, שכיון שכבר הוכשרה על ידי עשיית הדפנות כדין, שוב אין איסור בזה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכא הערה ט, חזון עובדיה סוכות, עמוד מח]

יא לכתחלה יזהר לעשות הדפנות קודם לסכך, ולא יסכך קודם שיעשה דפנות כשרים כהלכתם, מפני שבשעה שעושה הסכך אין תורת אוהל על הסוכה שאין שם מחיצות אלא גג, וכשעושה אחר כך את הדפנות הוה ליה תעשה ולא מן העשוי כבר. ואם עבר וסיכך את הסוכה העומדת על ארבעה עמודים ואחר כך נתן הדפנות, ועשה הסכך תחלה, יש פוסלים ויש מכשירים, וההלכה שהסוכה כשרה בדיעבד. ונכון להחמיר לנענע את הסכך לשם צל, להגביה כל ענף ומניחו וחוזר ומגביה חברו ומניחו. [ילקו״י מועדים עמ׳ קכה, חזו״ע סוכות, עמ׳ לח. הליכות עולם ח״ב עמ׳ רסו. יביע אומר ח״י בהערות לרב פעלים ח״א סי׳ לד].

סימן תרלו – דין סוכה ישנה

א כבר נתבאר לעיל שסוכה ישנה שעשאה שלשים יום קודם החג, כשרה, אף אם לא חידש בה עתה דבר בגופה. ואמנם לכתחלה מצוה מן המובחר שיחדש בה עתה דבר בגופה לשם החג, אבל אם נזכרו ביום טוב שלא נתחדש בה דבר, רשאים לברך עליה ״לישב בסוכה״ שסוכה כשרה היא. והעושה סוכתו תוך שלשים יום לחג אין צריך לחדש בה דבר, שמסתמא לשם מצות סוכה נעשית. וכל שנעשית לשם מצות סוכה אפילו מתחלת השנה, כשרה, ואין צורך לחדש בה דבר. [ילקו״י מועדים עמ׳ קלג. יחוה דעת ח״ו סי׳ מא עמ׳ רכט, חזו״ע סוכות עמ׳ סב]

סימן תרלז – סוכה שאולה וגזולה

א מי שלא עשה סוכה, בין בשוגג בין במזיד, עושה סוכה בחולו של מועד, אפילו על ידי אומן ישראל. ומותר לאומן לקבל שכרו, כיון שהוא דבר מצוה. ומכיון שהיא סוכה חדשה אצלו, בישיבתו הראשונה בתוכה יברך גם שהחיינו. [וכן יכול לצאת מסוכה זו ולישב באחרת]. [חזו״ע סוכות עמוד מט-נא. וכתב בשו״ת משאת משה ח״א (סי׳ ה), שצריך לברך שהחיינו, שהרי לא עשאה קודם הרגל, והיא חדשה אצלו. ע״כ. וכן נראה שיש לברך שהחיינו, ודלא כמ״ש בס׳ בצל החכמה].

ב גר שנתגייר בחול המועד סוכות, וכן קטן שנתגדל בחוה״מ, לכולי עלמא עושים סוכה בחול המועד, שנאמר כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. והגר מברך שהחיינו על ישיבתו הראשונה בסוכה. אך קטן שהגדיל בחול המועד נראה שלא יברך שהחיינו בלילה הראשונה שהגדיל, דאף שיש אומרים דמעשה קטן אינו כלום, וחיוב החינוך הוא רק על האב, מכל מקום הרי יש חולקים, ולא יצאנו מידי ספק. ונראה פשוט שהגר גם מברך שהחיינו על ישיבתו בסוכה, כגר כאזרח יהיה. [ע׳ סוכה (כז:). ברכי יוסף (סי׳ תרלז) בשם מהר״ם גלנטי].

ג העיקר להלכה דצריך שיעשה סוכה חזקה הראויה לעמוד בכל שבעת ימי החג, ואם עשה סוכה רעועה שאינה יכולה לעמוד ז׳ ימים, הסוכה פסולה.

[ילקוט יוסף מועדים עמוד קכא. יביע אומר ח״ד חלק אורח חיים סימן נב אות ב׳].

ד יוצאים בסוכה שאולה, וכן יוצאים בסוכה של שותפין. [חזון עובדיה סוכות עמוד נב, נו].

ה נאמר בתורה, כל האזרח בישראל ישבו ״בסכת״, חסר ו׳, ודרשו חז״ל שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת. (ופירש רש״י, מדכתיב בסכת, משמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה, ואי אפשר שתהיה לכולם, דלא מטי בה שוה פרוטה לכל אחד, אלא ע״י שאלה). ומי שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו, והוא ישב ואכל בה, בדיעבד יצא ידי חובתו, דקי״ל אין קרקע נגזלת, והרי היא כקרקע שאולה, שהלכה רווחת היא שיוצאים בסוכה שאולה. ולכתחלה לא יכנס אדם לסוכת חבירו לאכול בה, שלא מדעת חבירו, ולא יברך עליה לישב בסוכה אלא אם כן מדעת חבירו. וכן לא יעשה סוכה בקרקע של חבירו. (ש״ע סי׳ תרלו ס״ב). ומכל מקום אם קיבל רשות מאשתו של בעל הסוכה, שפיר דמי, ויכול לברך לישב בסוכה, שכיון שהרשתה לו אשתו מסתמא גם הוא אינו מקפיד. (כנה״ג יעקב כא).

ו יש מי שכתב דהא דקרקע אינה נגזלת, ולכן התוקף את חבירו והוציאו, הסוכה כשרה, הוא דוקא כשאינו מקפיד על ישיבתו ושימושו בסוכה, אבל אם מקפיד על ישיבתו ושימושו בסוכה הוי גזלה. אולם סברא זו היא נגד סתמות דברי כל הפוסקים שלא חילקו בזה, ולכן העיקר לדינא שהסוכה כשרה בכל אופן כיון דקיימא לן קרקע אינה נגזלת. [חזון עובדיה על סוכות שם, ודלא כמ״ש החזון איש סימן קנ אות כב].

ז העושה סוכה ליד פתח ביתו ברשות הרבים, יש לו על מי שיסמוך לקיים בה מצות סוכה, וכשיושב בה יכול לברך עליה לישב בסוכה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קלד. חזו״ע סוכות עמ׳ נב]

ח דין סוכה גזולה הוא בין בסכך בין בדפנות. [כ״כ הפמ״ג (סי׳ תרלז משז״ז סק״ד), והמנחת חינוך (מצוה שכה אות ט). וזה שלא כמ״ש בשו״ת חלקת יואב (תאו״ח סי׳ כז) שאיסור גזל בסוכה לא שייך בדפנות].

ט אם גזל עצים וסיכך בהם את הסוכה, וישב בתוכה, אף על פי שלא חיברם ולא שינה בהם כלום, יצא, שתקנת חכמים היא שאין לבעל העצים אלא דמי העצים בלבד, הואיל וכוונתו לשלם אחר כך את דמי העצים לבעליהם. ורשאי גם לברך על סוכה זו ברכת לישב בסוכה. וכל זה דוקא בדיעבד, אבל לכתחלה לא. ואם אין בדעתו לשלם את דמי העצים, יש לחוש לדעת בעל העיטור, דאינו יוצא בה ידי חובה, ואז הוי ברכתו ברכה לבטלה שהיא מצוה הבאה בעבירה. [חזון עובדיה סוכות עמוד נז. ומה שכתבנו בילקוט יוסף מועדים עמוד קלד שאסור לו לברך על סוכה שגזל העצים, הנה איירי כשאין בדעתו לשלם את דמי העצים, דבזה יש לחוש לדעת בעל העיטור, והמג״א ומשנ״ב, דאינו יוצא בה י״ח, ואז הוי ברכתו ברכה לבטלה שהיא מצוה הבאה בעבירה, כמבואר שם בהערה כו, עמ׳ נח].

י אסור לקצוץ עצים מיערות הקרן הקיימת או מעצים הנטועים ברחובות העיר מטעם העיריה, שהרי זה מקיים מצוה הבאה בעבירה, ואסור לברך ברכת ״לישב בסוכה״ בסוכה כזו שסיככה בעצים גזולים. ורק אם ניתן לו רשות מפורשת על כך מאת הממונים שפיר דמי. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלד. יחוה דעת חלק ה׳ סימן מו בהערה, חזון עובדיה סוכות, עמוד נז]

יא יש אנשים שאינם נזהרים מליטול קרשים העומדים לבנין שלא מדעת בעליהם, להעמיד בהם את הדפנות או את הסכך. ואסור לעשות כן אפילו אם בכוונתם להחזיר אותם תיכף אחר החג, כי על כל פנים הוא משתמש בהם באיסור גזל, כי השואל שלא מדעת בעלים גזלן הוי, כדאיתא בש״ע חושן משפט (ר״ס רצב). ואסור לברך על סוכה כזאת, אלא אם כן הבעלים מחלו לו על כך, או שבדעתו לשלם דמי העצים. (ביאור הלכה).

יב אם אין מוצאים ענפי אילן לסכך את הסוכה אלא עצי פרי, מותר לכרות ענפים מן האילן וליטול אותם לקיים מצות סוכה, ואין בזה איסור משום בל תשחית. ואם אפשר נכון לעשות כן על ידי גוי שהוא יקצוץ הענפים ולא יסייע הישראל עמו. ואם יש לו אילנות סרק בודאי שעדיף לקצוץ מאילני סרק, שאין בהם איסור בל תשחית. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלד. יחוה דעת חלק ה׳ סימן מו. חזון עובדיה על סוכות, עמוד סא. וכ״כ ההפלאה].

סימן תרלח – סוכה ונויה אסורין כל שבעה

א מצוה לקשט את הסוכה בקישוטים נאים לנאותה. וכמו שדרשו חז״ל (שבת קלג:) על פסוק זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, שופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, שיכתוב בו לשמו בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאים. ע״ש. ועוד שהנוי של הסוכה עשוי להנעים עליו את ישיבתו בסוכה שתהיה עריבה עליו. [הרשב״א בתשובה סימן נה].

ב לפיכך ראוי לעטר הסוכה בסדינים נאים ולתלות בה לנוי פרכילי ענבים ורמונים, ובקבוקים קטנים של יינות ושמנים. ושאר מיני קישוטים וציורים יפים, וכדומה. [ילקוט יוסף מועדים עמו׳ קלה. חזו״ע סוכות עמו׳ עד]. וכל המרבה לנאותה וליפותה הרי זה משובח. (של״ה).

ג כשתולה את נויי הסוכה בסכך צריך שיהיו צמודים לסכך ותלויים בתוך ארבעה טפחים (32 ס״מ)מהסכך, ולא יהיו מופלגים ויורדים מן הסכך שיעור ארבעה טפחים שאז יש חשש פן יפסלו את הסוכה. אבל כשהם בתוך ד׳ טפחים, בטלים הם לגבי הסכך. לכן נכון להזהר שלא לתלות שום נוי בסכך של הסוכה אלא רק בפחות מד׳ טפחים. [ש״ע].

ד שרשרת של נייר צבעוני שתולים לנוי בסכך, לכתחלה ראוי להקפיד לתלותה בתוך ד׳ טפחים של הסכך, ובדיעבד שתלאה כשהיא יורדת מד׳ טפחים, הסוכה כשרה, ומותר לישב ולאכול או לישן תחתיה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קלה. ומן הדין אין בזה כדי לפסול, כיון שרוחב השרשרת אינו אלא טפח, וסכך פסול אינו פוסל אלא בד׳ טפחים. ואעפ״כ טוב לחוש למ״ש הרמ״א (ס״ס תרכז) שיש להזהר שלא לתלות שום נוי (אפי׳ אינו רחב ד׳ טפחים, מג״א), אלא רק כשהוא בתוך ד׳ טפחים לסכך. והוא לחומרא בעלמא].

ה המנורה של שמן התלויה בסכך של הסוכה מותר לשלשלה אף על פי שהיא יורדת מן הסכך יותר משיעור ארבעה טפחים, שנחשב הדבר כדיעבד, מחשש לדליקה. אך לא יאכל ולא יישן תחתיה. אבל מנורת חשמל יתננה בתוך ד׳ טפחים לסכך. [ילקו״י מועדים עמוד קלה. חזון עובדיה סוכות עמוד עו. וכ״כ בבן איש חי (פר׳ האזינו אות ב), שמותר לשלשלה אפי׳ יותר מד׳ טפחים, דחשיב כדיעבד. אך יזהר שלא יאכל ולא יישן תחתיה. ובזמנינו אפשר לתלות את נורת החשמל למעלה בתוך ד׳ טפחים לסכך].

ו הנוהגים לתלות בביתם תמונות פוטוגרפיות של גאוני ישראל, רשאים לתלותם לנוי בסוכה, משום שנאמר תשבו כעין תדורו. [הנה אע״פ שיש מקפידים על זה, כמ״ש בספר יערות דבש (דף יט:), שעל פי הזוהר והמקובלים יש להחמיר שלא להצטלם. מ״מ מכיון שכבר נהגו להקל בזה, וקי״ל תשבו כעין תדורו, המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו. וכ״כ בשו״ת שלמת חיים ח״ב חיו״ד סי׳ יח, ובדפוס חדש סימן רנז].

ז לכתחלה אסור לכתוב פסוקים על נייר או קלף, כגון בסוכות תשבו שבעת ימים, כדי לקשט בו את הסוכה, ואם כבר נכתב או נדפס בדפוס, מותר לקנותו ולקשט בו את הסוכה. [ילקו״י על הלכות השכמת הבוקר מהדורת תשס״ד, עמוד קלט. חזון עובדיה סוכות עמוד צב].

ח קישוטים ונויים שמייצרים הנוצרים לכבוד יום חג המולד שלהם, אין איסור לתלותם בסוכה לנוי, דהזמנה לאו מילתא היא. [ילקו״י על הלכות ערלה פ״ב סוף הערה יב. ילקו״י מועדים (מהדורת תשס״ד, עמוד תרנה). וגדולה מזו כתב החתם סופר (חאו״ח סי׳ מב) להתיר. ע״ש. ובפרט שקישוטים אלו נעשים בבתי חרושת למוכרם לכל דורש, ואין בהם מגע יד אדם, ואין כאן מחשבה הפוסלת. חזו״ע סוכות עמ׳ עז].

ט יש אומרים שאין לתלות פירות של ערלה בסוכה, לנוי סוכה, דחשיב כנהנה מאיסורי הנאה, ויש חולקים ומקילין בזה. וכן עיקר לדינא. אלא שצריך שיקשרו את הפרי [של הערלה] היטב כדי שלא יבואו הקטנים לאכול מפירות ערלה אלו, וכמו שמובא בכיוצא בזה בספר חסידים (סימן רסג), שאמרו לאחד למה אין אתה תולה נוי סוכה, ואמר להם מה תועלת, הילדים ינתקו הפירות, והחוטין שתלויין בהם הפירות בשבת מקרעין, מוטב שלא יחטאו על ידי. ע״כ. [ילקו״י הלכות ערלה סי׳ רצד, פ״ב הערה יב. ילקו״י מועדים מהדורת תשס״ד עמ׳ תרסז]

י מותר לתלות פירות של שביעית בסוכה לנוי, משום דאחר החג חזי לאכילה. [ילקוט יוסף על ערלה שם, וילקוט יוסף מועדים מהדורת תשס״ד עמוד תרנג].

יא בכל שמונת ימי החג אסור ליהנות מעצי הסוכה, בין עצי הסכך בין עצי הדפנות, או מהנוי שעשה לסוכה, דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומי. ואם התנה על כל הדברים שעשה לנאותה לפני שקיעת החמה של ערב יום טוב הראשון של סוכות ואמר: ״אני מתנה עליהם לאוכלם וליהנות מהם בכל עת שארצה אף בימות החג״, מועיל תנאו, שבלשון זו גם בין השמשות בכלל זה, ואין מקום לומר עליהם שהוקצו למצותן. הזמין את הסוכה למצוה ולא ישב בה, הזמנה לאו מילתא היא. [שאילתות (פרשת שלח לך סימן קכו), או״ז ח״ב (סי׳ שס), הגהות אשרי (ביצה ר״פ המביא ל:). ע״ש].

יב רמונים ופרכילי ענבים ובקבוקי יין ושאר משקים ופירות שתלאם בסכך הסוכה לנאותה, אסור ליהנות מהם כל שבעת ימי החג, עד מוצאי שמחת תורה, ואפילו אם נפלו מן הסוכה אסור ליהנות מהם. ואם נפלו בשבת או ביום טוב, אסור לטלטלם משום מוקצה, דמגו דאתקצאי בבין השמשות בכניסת החג אתקצאי לכולי יומא. וכל שכן שאסור לאכול מהם. אבל אם נפלו בחול המועד מותר לטלטלם ולהצניעם, אבל אסורים באכילה עד מוצאי יום טוב האחרון. וטוב להתנות בערב החג בשעה שתלאם, או סמוך לבין השמשות, ולומר: אני מתנה עליהם ליטלם ולאוכלם מתי שארצה, ואז מותרים באכילה אפילו לא נפלו, ועודם תלויים בסכך הסוכה. [ש״ע סי׳ תרלח ס״ב].

יג אם התנה בנוסח ״אני מתנה עליהם לאוכלם כשיפלו״ אין התנאי מועיל כלל ועדיין הם באיסורם, שמתוך שהוקצו בבין השמשות של כניסת החג הוקצו לכל החג, אבל כשמתנה לאוכלם לכשירצה, לא הוקצו בבין השמשות. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלה].

יד בגוף הסוכה לא מועיל שום תנאי ליהנות ממנה, ולכן אסור ליטול אפילו קיסם מהסוכה לחצוץ בו את שיניו. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלה, חזון עובדיה סוכות, עמוד פג].

טו התולה הדסים או בקבוק בושם בסכך הסוכה לנוי, מותר להריח בהם. [חזו״ע שם עמ׳ פז].

טז נויי סוכה שהיו תלויים בסכך הסוכה, ונפלו בחול המועד, רשאי ליתנם בדפנות הסוכה, כי נויי הסוכה בכל מקום שהם נמצאים בתוך הסוכה, משרים חדוה וקורת רוח למי שנכנס בסוכה, וכולם בכלל זה אלי ואנוהו. [חזון עובדיה סוכות עמוד פד הערה יא].

יז אם פרסו על רצפת הסוכה ״שטיחים״, דינם כשאר נויי סוכה, ואסור להוציאם להשתמש בהם בכל שמונת ימי החג, זולת אם התנה על נויי הסוכה, שאז מועיל התנאי גם עליהם, ויוכל להשתמש בהם בכל עת שירצה, [אגרות משה חאו״ח ח״א סימן קפא].

יח מי ששם מקרר במקום דופן סוכה, מותר להשתמש בו בלי שום תנאי, דהיינו להכניס לתוכו אוכלים ומשקים, וכן להוציא ממנו, כי לא הוקצה מלהשתמש בו שימוש רגיל, שאינו פוגע בכשרות הסוכה. [וסוכה שהוכשרה ע״י דופן עקומה, והניח שם נוי לסוכה, בשו״ת היכלי שן (סי׳ א וב) העלה להחמיר שיש עליו תורת נוי סוכה. וע׳ בפני יהושע

(סוכה י:) ד״ה עוד היה נ״ל].

יט רמונים שנתלו בסוכה לנוי סוכה ונפלו ונתערבו ברמונים אחרים, דינם כדבר שיש לו מתירין, שהרי אחר החג יהיו מותרים, ולכן אין להם ביטול בחג. [שו״ת יביע אומר חלק י׳ בהערות לרב פעלים חלק ג׳ חאו״ח סימן מג].

כ וכן אתרוג שתלו אותו בסוכה לנוי, ונפל ונתערב בארגז שהיו בו אתרוגים רבים הכשרים לאכילה, ואינו ניכר, כל האתרוגים שבארגז נאסרו באכילה עד לאחר החג, כי האתרוג שהוקצה למצותו הוא בגדר דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. [חזון עובדיה סוכות עמוד פח].

כא מי שתלה אתרוג כשר בסכך לנוי הסוכה, ובחג הסוכות נפסל האתרוג שלו, ורוצה ליטול האתרוג שתלאו לנוי הסוכה, כדי לצאת בו ידי חובת ארבעת המינים, מותר לו ליטלו בחול המועד ולצאת בו ידי חובתו. [חזון עובדיה סוכות עמוד פט].

כב כל מה שנוי סוכה אסור בהנאה בימי החג הוא דוקא בסוכה כשרה, אבל אם לא עשה סוכה כהלכתה, או שנויי הסוכה היו מופלגים ד׳ טפחים מן הסכך ורחבים ד׳ טפחים שפוסלים את הסוכה, וממילא לא בטלי לגבי הסכך, לא נאסרו בהנאה, ואף על פי שנוי הדפנות גם כן אסורים, זהו מפני שהם סמוכים לדופן, והוי נוי לדופן הסוכה, אבל אם הם תלויים בסכך ומופלגים ד׳ טפחים מן הסכך מותרים בהנאה. [כדדייק לשון הגמרא סוכה (י.) סיככה ״כהלכתה״, ותלה בה אגוזים ושקדים וכו׳ אסור להסתפק. חזו״ע שם עמוד עז].

כג אפילו אם שכח להתנות על נויי הסוכה (כגון סדינים המצויירים וכיו״ב), שיוכל ליטלם כל זמן שירצה, מותר להסירם מן הסוכה בחול המועד, אם חושש פן ירדו גשמים ויקלקלו אותם, או מפני הגנבים.[ילקו״י מועדים עמ׳ קלו. חזו״ע סוכות עמוד צב].

כד מי שיש לו סוכה בנויה שעשויה לישב בה בכל שנה ושנה בחג הסוכות, אין איסור ליהנות מעצי הסוכה עד שישב בה, ואע״פ שכבר ישב בה בשנה שעברה, מ״מ כשעבר החג בטלה קדושתה, וצריך לעשות מעשה אחר שתחול קדושתה מחדש. [חזון עובדיה סוכות עמוד עח בהערה. ועיין במג״א (סי׳ תרלח סק״ב), ובברכי יוסף סי׳ תרלה, ובספר בית השואבה דף צ:].

כה יש נוהגים לתלות בדפנות הסוכה, פרוכת שהיתה על ארון הקודש לנוי וליופי. (וכמובן שיש לו מלבד הפרוכת דפנות כשרים כדין). ויש להם על מה שיסמוכו, שלב בית דין מתנה עליהם. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קלו. חזון עובדיה סוכות עמוד עד].

כו דופן הסוכה שהיה חסר בשיעור הכשר, מותר ליטול מן הסכך, כדי להוסיף על הדופן ולהכשירו אליבא דכולי עלמא. [כ״כ הלק״ט סי׳ נא. וראה בחזון עובדיה סוכות עמוד עא].

כז יש מי שכתב שאין לתת לנשים לקשט את הסוכה. אולם אין זה נכון להלכה, ובפרט שהאיש מצווה יותר להיות שוקד על לימודו, ותלמוד תורה כנגד כולם, והרי קישוט הסוכה ונויה אפשר להעשות על ידי אחרים. וכמ״ש במו״ק (ט:), וכל חפצים לא ישוו בה, שאפילו חפצי שמים לא ישוו בה, במצוה שאפשר להעשות ע״י אחרים. ועינינו הרואות שהנשים עושות בכל כוחן לפאר את מצות השי״ת בשמחה ובאהבה רבה, ועבדי עבידתא שפירתא, יישר כחן לאורייתא. [חזון עובדיה סוכות עמ׳ קכו. ודלא כמ״ש מהר״ד פארדו].

סימן תרלט – דיני ערב סוכות

א הואיל ומצוה לאכול את כזית הפת שבסוכה בתיאבון, לפיכך לא יאכל פת בערב חג הסוכות משעה עשירית ומעלה, כדי שיוכל לאכול הכזית פת לתיאבון. ויש מחמירים בזה מחצות היום ואילך, והעיקר כסברא ראשונה. ואם אפשר ראוי להחמיר שלא לאכול סעודה כבר מחצות, שכיון שאוכלים בלילה עם צאת הכוכבים, יש להקדים להימנע מלאכול מחצות. אבל אוכל מעט פירות או ירקות, או בשר ודגים, ובלבד שלא ימלא כרסו מהם, כדין ערב פסח. [ילקו״י מועדים עמ׳ קלו. חזו״ע סוכות, עמ׳ קכא. והנה אחר שלמדנו בסוכה (כז.) ט״ו ט״ו מחג המצות, מה להלן כזית מצה חובה, אף כאן כזית פת חובה. וברושלמי (סוכה פ״ב ה״ז) אמרו, חבריא בעי אי מה להלן עד שיכנס למצה בתאוה, [שאסור לאכול סמוך למנחה עד שתחשך, כדי שיאכל המצה לתיאבון], הכא נמי עד שיכנס לסוכה בתאוה. רבי זעירא בעי, אי מה להלן עד שיאכל כזית מצה, ה״נ עד שיאכל כזית דגן בסוכה. וכתב האו״ז ח״ב (סי׳ שא), והואיל ולא איפשיטא אזלינן לחומרא, הילכך צריך להיכנס לסוכה בתאוה וכו׳].

סדר ליל יום טוב, הדלקת הנרות וקידוש

א מצוה להדליק נרות של יום טוב בסוכה, ולאכול לאור הנרות, וצריך לברך קודם הדלקת הנרות, ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב. ואם חל יום טוב בשבת, הברכה היא: ״אקב״ו להדליק נר של שבת ויום טוב״.

ב יש נוהגות להדליק הנרות של יום טוב, מבעוד יום, כמו נרות שבת, ויש שמדליקות את הנרות בליל יום טוב, לפני הקידוש והסעודה. ונהרא נהרא ופשטיה. [יחו״ד ח״א סימן כח].

ג אף על פי שמצות הדלקת הנרות בסוכה, לכבוד הלילה הראשון של החג היא משום מצות האכילה בסוכה, שהיא חובה בלילה הראשון של החג, ומן הראוי היה שהאיש יהיה קודם להדליק הנרות, כי עליו מוטלת החובה לאכול בסוכה, אבל האשה פטורה מן הסוכה, אף על פי כן המנהג הוא שגם בלילי יום טוב של החג האשה קודמת להדלקת הנרות, כשאר שבתות וימים טובים, שהאשה קודמת במצות הדלקת הנרות, כיון שעיקר מצות הדלקת הנרות משום כבוד קדושת יום טוב, ומצות שמחת יום טוב, שגם היא מצווה על כך. [חזון עובדיה על סוכות שם].

ד כבר נתבאר שבחג הסוכות ישתדל להדליק הנרות [שעוה או שמן] בסוכה, כדי לאכול לאורם. מכל מקום ראוי ונכון שיתקין מבעוד יום מתקן מתאים מזכוכית לנרות, כדי שיוכל להדליק הנרות בסוכה, ולא יכבו ברוח, וגם לא יגרמו לשריפה ח"ו. ואם אכן קיים חשש שהנרות יגרמו לשריפה בסוכה, על ידי ההתקרבות של שלהבת הנרות לדפנות או לסכך, ידליקם בביתו במקום שבו מכינים צרכי האוכל, או בחדר השינה [באופן שפטור מלישון בסוכה], וכבר הזהירה התורה ונשמרת מכל דבר רע. ואם אפשר ידליק הנרות בחלון הפונה לסוכה, כדי שיגיע אורם לסוכה. [חזון עובדיה סוכות, עמוד רז]

ה יש נשים שנהגו לברך "שהחיינו" בשעת הדלקת הנרות, אבל נכון יותר שלא יברכו אז שהחיינו, אלא יכוונו לצאת ידי חובת ברכת שהחיינו, כששומעות ברכת שהחיינו הנאמרת בעת הקידוש, ושומע כעונה. [יביע אומר ח"ד סימן כד אות י. שו"ת יחוה דעת חלק ג' סימן לד. ילקוט יוסף מועדים עמוד תמח].

ו בתפלת ערבית של ליל הסוכות, שהוא זמן שמחתינו, יש לומר הקדיש בניגון, וכן קטעי התפלה "ראו בנים את גבורתו" וכו', בשירה וזמרה עם כל הקהל בקול רנה ותודה המון חוגג. ואם חל הלילה הראשון של חג הסוכות בשבת, אומר השליח צבור בערבית ברכה אחת מעין שבע, וחותם בה "מקדש השבת" בלבד. [שבת כד: שלחן ערוך סימן תרמב].

ז נכון להזהר לכתחלה שלא לקדש עד צאת הכוכבים. (כעשרים דקות אחר שקיעת השמש).

ח בקידוש של ליל החג, מברך מעומד בורא פרי הגפן, וברכת הקידוש אשר בחר בנו מכל עם, וברכת לישב בסוכה, ויושב וחותם בברכת שהחיינו, לפי שברכת שהחיינו חוזרת על קדושת היום, ועל מצות הסוכה. ואם לא בירך שהחיינו בלילה הראשון, יכול לברך שהחיינו על קדושת החג במשך כל שבעת ימי החג. [סוכה מז:. עירובין מ: וכ"כ המג"א]

ט בליל יום טוב שני (בחו"ל) אומר קידוש, ומיד יברך שהחיינו, ואח"כ יברך לישב בסוכה.

יא בכל ימי חג הסוכות, בזמן שיש קידוש, יש לקדש מעומד, ולברך "לישב בסוכה" בסוף הקידוש, ואחר כך יושב וטועם, ובזמן שאין קידוש, כשנכנס לסוכה ועודנו עומד על עמדו, יברך לישב בסוכה מעומד, ואז ישב ויברך המוציא על הפת. והמברכים ברכת המוציא ואחר כך לישב בסוכה יש להם על מה שיסמוכו. (סוכה נו. טור וש"ע סי' תרמג ס"א).

יב אף בשבת ויו"ט בקידושא רבה של שחרית, שאין אומרים אלא בורא פרי הגפן, (כמ"ש בפסחים קו.), צריך לברך לישב בסוכה, קודם שישתה מכוס הקידוש. כי גם בקידוש היום קי"ל שאין קידוש אלא במקום סעודה. [וכמ"ש מרן בש"ע (סי' רפט ס"א). חזו"ע סוכות עמוד קעב].

סימן תרלט – דיני ישיבה ואכילה בליל חג הסוכות

א נאמר בתורה (ויקרא כג מב): בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. ופירשו חז"ל: שהם ענני כבוד שהקיפם הקב"ה לבל יכם שרב ושמש, ולכן כשישב האדם בסוכה, טוב שיכוין שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים, וזכר לענני כבוד שהקיפם הקב"ה. ואיתא בספרי (פרשת בהעלותך י' לד), וענן ה' עליהם יומם, שבעה עננים היו, ארבעה מארבע רוחות העולם, ענן למעלה, וענן למטה, וענן אחד מלפניהם, הגבוה מנמיכו, והנמוך מגביהו, והורג את הנחשים והעקרבים, ומכבד ומרבץ לפניהם. לכן נצטוינו לישב בסוכה שבעת ימים. [וראה בספר בית השואבה דף ג' ע"כ].

ב קיימא לן (ר"ה כט.) כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא (שהרי כל ישראל ערבין זה לזה למצוות). ויש אומרים שגם ברכת המוציא שמברכים בלילה הראשון של חג הסוכות על הפת בסוכה, אמרינן נמי אע"פ שיצא מוציא, ויש חולקים ואומרים דכיון שאינו מברך אלא המוציא בלבד, אינו יכול להוציא, דדמי לברכת הנהנין. והעיקר לדינא כסברא ראשונה דלא גרע מדין ברכת היין של קידוש היום בשחרית של שבת ויו"ט. [חזו"ע סוכות עמוד ק]

ג מצות עשה מן התורה לאכול כזית פת בלילה הראשון של חג הסוכות בסוכה. כי למדנו כן בגזרה שוה חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות, מה בחג המצות מצות עשה לאכול כזית מצה, שנאמר בארבעה עשר לחודש בערב תאכלו מצות, אף בחג הסוכות מצוה לאכול כזית פת בסוכה, ושאר כל הימים רשות. [סוכה כז.].

ד הילכך צריך לכוין קודם אכילתו שהוא יושב בסוכה זכר ליציאת מצרים, ושהוא בא לקיים מצות עשה מן התורה באכילתו בסוכה. ויכוין גם כן לקיים מצות ישיבה בסוכה זכר לענני כבוד שהקיף הקדוש ברוך הוא את בני ישראל בצאתם ממצרים, לבל יכם שרב ושמש. ובדיעבד כל שכיון לצאת בלבד, יצא ידי חובה. [ילקו"י מהדורת תשס"ד, הל' פסוקי דזמרה עמ' תקכד, ובילקו"י על הלכות ציצית סי' ח' הערה ח. ובהליכו"ע ח"ב עמ' ערה, ובחזו"ע סוכות עמ' צז].

ה האוכל בסוכה ולא כיוון לשם מצות סוכה, עצם הליכתו לסוכה כדי לאכול שם, נחשב כאילו כיוון, ולא הוי כאוכל חוץ לסוכה. [בביאור הלכה (סי' ס בד"ה וי"א) כתב, שהלובש טלית עם ציצית, ואינו מכוין לשם מצוה, עובר על מ"ע דציצית. אולם נראה דאף למ"ד מצוות צריכות כוונה, בכה"ג שלא כיוון נחשב שלא קיים מצות ציצית, וכאילו לא לבש טלית מצוייצת כלל, אבל לא נחשב כלובש

טלית של ד׳ כנפות בלי ציצית. וכן לגבי האוכל בסוכה ולא כיוון לשם מצות סוכה, עצם הליכתו לסוכה לאכול שם, כאילו כיוון, ולא הוי כאוכל חוץ לסוכה. וע׳ בשו״ת מנחת שלמה ח״א סי׳ א, ובילקו״י על הלכות ציצית סי׳ ח הערה ח, ובחזו״ע סוכות עמ׳ צח].

ו האוכל חוץ לסוכה, עושה עבירה, ובזמן הקדמונים היו מכין אותו לישב בסוכה. וכן הדין בלובש בגד של ד׳ כנפות ואינו רוצה להטיל בו ציצית. אבל מי שאינו אוכל כלל בשאר ימי חג סוכות [לבד מליל סוכות], או שאינו לובש בגד של ד׳ כנפות, אין כופין אותו לקיים המצוה, שזו מצוה קיומית ולא חיובית. ואם אוכל סעודת קבע בסוכה מקיים מצוה מן התורה בכל שבעת ימי החג. [בסוכה (כז.) ילפינן ט״ו ט״ו מחג המצות, מה להלן לילה ראשון חובה מכאן ואילך רשות, אף סוכה לילה ראשון חובה מכאן ואילך רשות. וכתב המשנ״ב (סי׳ תרלט ס״ק כד), נסתפקתי לפי מ״ש הגר״א שמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי הפסח, כפשט המקרא שבעת ימים תאכל מצות, אלא שהמצות עשה הוא רק בליל חג הפסח, אבל לאחר מכן הוא מצוה בעלמא, אם הדין כן גם באכילה בסוכה שיש מצוה לכתחלה לאכול פת בסוכה ולברך לישב בסוכה, בכל ז׳ הימים. ע״כ. ונראה שבודאי יש מצוה בזה, שהרי הוא מברך בסעודת קבע בימי החג אקב״ו לישב בסוכה, ולכן יש מצוה באכילת פת בכל שבעת הימים. וע״ע בחזון עובדיה סוכות עמ׳ קא].

ז צריך לאכול שיעור כזית פת בסוכה, שהוא משקל כעשרים ושבע גרם, ואף שהשיעור הוא בנפח, ולא במשקל, מכל מקום אחר שהפוסקים מדדו הכל, המשקל הוא בדרך כלל בקירוב מאד להמדה בנפח, ואין הכל בקיאים לשער בנפח. וכן מבואר בהרב המגיד (פ״א מהל׳ עירובין הלכה יב) בשם הגאונים, וכ״כ בפתח הדביר (סי׳ קנ) בשם כמה אחרונים לשער במשקל, וכן הסכים לדינא. והובא בכף החיים (סי׳ קסח ס״ק סה), ושיים, וכן המנהג פשוט אצל בעלי הוראה לשער כל השיעורים במשקל, כגון כזית מצה, וכביצה פת לאכילת קבע בסוכה, הם לפי המשקל כזית תשעה דרהם, והביצה שמנה עשר דרהם, ואין לשנות. ע״ש. [ילקו״י ברכות. שו״ת חזון עובדיה חלק א׳ כרך ב, עמוד הקיח. חזון עובדיה סוכות עמוד קיז].

ח צריך לאכול את כזית הפת שבסוכה, בלי הפסק ושהיות בינתים, כי צריך שיאכל הכזית בכדי אכילת פרס, שהוא שיעור מאכל שלש ביצים, (דהיינו כארבע או חמש דקות), ובדיעבד אם אכלו בתוך שיעור שמינית שעה (שבע וחצי דקות), יצא. ולכתחלה נכון לצאת ידי חובת כל הדעות, דהיינו שיאכל פת יותר משיעור כביצה (כששים גרם), בתוך שיעור שמונה דקות. [ילקו״י מועדים עמוד קלט. חז״ע סוכות, עמוד קח, קיב. והוא כדין כזצות אכילת מצה וכתב שצריך לאכול הכזית בתוך כדי אכילת פרס, כמבואר בברכות (לז:) ובפסחים (קיד:)].

ט האוכל שיעור כביצה, צריך שאכילת כל כזית ממנה תהיה בתוך כדי אכילת פרס, ואין צריך להחמיר אפילו לכתחלה לסברת האומרים שצריך לאכול את כל שיעור כביצה בתוך כדי אכילת פרס, שאין דבריהם נכונים לדינא. [סידור הגר״ז. חזון עובדיה סוכות עמוד קיד].

י השיעור של כדי אכילת פרס, כתב המנחת חינוך (מצוה שיג), שכל מאכל משערינן ליה בדידיה, בכמה זמן נאכל פרס מן המאכל שאוכל ממנו. [וכ״כ בשו״ת יד סופר (סי׳ כה דפ״ה רע״ב) בשם הגאון יד יצחק. וע״ע בשו״ת תורת חסד (תאר״ח סי׳ לב). ע״ש].

יא יש אומרים שכזית הפת הנאכל בסוכה, צריך לאכול בלי לפתן ובלי שום תערובת, שכיון שלמדנו חיוב זה מכזית המצה של ליל פסח, ט״ו ט״ו מחג המצות, מה המצה נאכלת לבדה בלי שום לפתן, משום דאתי רשות ומבטל המצוה (פסחים קטו.), כך גם כזית הפת הנאכל בסוכה, יש לאוכלו לבדו. ויש חולקים. ומעיקר הדין יוצאים ידי חובת אכילת כזית הפת בסוכה בלילה הראשון של חג הסוכות גם כשיש בו תערובת לפתן של סלט או דגים וכיוצא. אך נכון לחוש להחמיר בזה, ומכל מקום מותר לטבל הפת במרק חם, או בדבש, ואין בזה בית מיחוש, כיון שדרך אכילתו בכך. [דטיבול בעלמא הוא, דזיל בתר טעמא. וכ״מ בחזו״ע סוכות עמ׳ קטז הערה יג. וע״ע בילקו״י מועדים עמ׳ קלח. הליכו״ע ח״ב עמוד ערה].

יב פת שבישלוה אפילו בכלי ראשון או אם טיגנוה, יוצאים בה ידי חובה בליל החג. ונכון לחוש לכתחלה היכא דאפשר בנקל שלא לאכול כזית בליל סוכות לחם מבושל. אבל בכלי שני אפילו הוא חם בחום שהיד סולדת בו, פשוט שאין בכך כלום. [חזון עובדיה סוכות עמוד קטז. ילקוט יוסף מועדים עמוד קלט הערה ט. ואע״פ שאין יוצאים י״ח בליל פסח במצה מבושלת, כמ״ש מרן בש״ע (סי׳ תסא ס״ד), שאני התם דטעם מצה בעינן, וליכא].

יג יש אומרים שיוצאים ידי חובת המצוה של כזית הפת בסוכה, בפת הבאה בכסנין, ויש חולקים ומצריכים שיהיה פת ממש, ויש לחוש לדבריהם ולאכול פת ממש. [ילקו״י מועדים עמוד קמ. חזו״ע סוכות עמ׳ קיז. וכ״פ החיד״א בשו״ת יוסף אומץ (סי׳ מח) דרק בקביעות סעודה יצא י״ח].

יד כבר נתבאר דנכון ליזהר שלא לקדש אלא עד צאת הכוכבים, והעיקר ליזהר לכתחלה שהכזית פת שאוכל בסוכה בליל חג הסוכות, שהיא חובה, צריך לאכול אותה אחר שיהיה לילה ודאי דהיינו אחר צאת הכוכבים, ואפילו התפלל ערבית מבעוד יום, וקיבל עליו תוספת יום טוב, לא יאכל עד שתחשך, כי קיום המצוה צריך להיות בלילה. וטוב לחזור ולאכול כזית פת כעבור שעה וחומש מהשקיעה לצאת ידי חובה לפי דעת רבינו תם. וגם בדיעבד אם אכל פת בבין השמשות, טוב שיחזור ויאכל כזית פת אחר צאת הכוכבים, ואם אי אפשר לו, יסמוך על מה שאכל בבין השמשות ודיו. [ילקוט יוסף מועדים עמ׳ קלח. יביע אומר ח״י תאר״ח סימן מז. שו״ת חזון עובדיה ח״א סי׳ א׳. חזון עובדיה על הל׳ פסח עמו׳ קיח].

טו יש אומרים שאם אכל כזית פת בסוכה בבין השמשות לא יצא ידי חובה, דבין השמשות ספק יום הוא, וספיקא דאורייתא לחומרא. ולמעשה יש לדון להקל בזה, דהוה ליה ספק ספיקא דשמא לילה הוא, ושמא אין צריך לילה ודאי. ומכל מקום אם אכל הכזית פת בין השמשות ובירך ברכת המזון, ונודע לו הדין, טוב שיחזור ויאכל כזית בלילה, ולא יברך לישב בסוכה אלא אם כן יאכל יותר מכביצה פת. [הפמ״ג (סי׳ תרלט מש״ז ס״ק יב) כתב, שאם אכל כזית פת בסוכה בבין השמשות לא יצא י״ח, דספקא דאורייתא לחומרא. ע״כ. אך יש לדון בזה, וראה בשו״ת חזו״ע ח״א (סי׳ כג, עמ׳ שנב). חזו״ע סוכות עמ׳ קי. שו״ת יביע אומר ח״י סי׳ מז].

טז יום טוב של חג הסוכות שחל בשבת, יש אומרים שצריך לאכול עוד כזית פת בשביל השבת, כי לא יתכן לצאת ידי חובה בכזית אחד, שאין עושים מצות חבילות חבילות. אולם העיקר לדינא שאין לחוש משום עושה מצות חבילות חבילות היכא שהכל נעשה בפעולה אחת. [כמו שאפשר לצאת בפורים ידי חובת

משלוח מנות ומתנות לאביונים בבת אחת, ששולח לרעהו האביון]. דכל שעושה מעשה אחד ורק מכוין לשתי מצות שתעלה לו אותה פעולה, לכאן ולכאן, בזה לא שייך מצות חבילות. [ילקו״י מועדים עמ׳ שצח. חזו״ע סוכות עמ׳ קי].

יז יאכל את כזית הפת בסוכה קודם חצות הלילה, ואם נאנס ולא אכל הכזית קודם חצות הלילה, או שירדו גשמים ולא פסקו אלא אחר חצות הלילה, יאכל אחר חצות הלילה, אבל לא יברך ״לישב בסוכה״ אלא אם כן אוכל יותר מכביצה פת. עבר הלילה ולא אכל בסוכה בין באונס בין ברצון, אין לו תשלומין כלל. [חזון עובדיה סוכות עמוד קי].

יח מי שאין לו אלא פת של איסור, כגון טבל, יש אומרים שיאכל פת של איסור כדי לקיים מצוה מן התורה של אכילה בליל סוכות, דעשה דוחה לא תעשה. ויש חולקים ואומרים דאינו דוחה, ושב ואל תעשה עדיף. [ילקו״י על הלכות שעטנז, סי׳ רצג הערה כז. חזו״ע סוכות עמ׳ קב].

יט מאחר שיש חיוב מן התורה לאכול כזית בליל סוכות בסוכה, לפיכך אם שכח לומר יעלה ויבוא בברכת המזון, בליל חג הסוכות, אם נזכר כשאמר ברוך אתה ה׳ לפני שיחתום בונה ירושלים, יאמר למדני חקיך, ויחזור ליעלה ויבוא. ואם חתם בונה ירושלים, יאמר שם ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר נתן (שבתות למנוחה ו) מועדים לשמחה וכו׳ את יום (השבת הזה ואת יום) חג הסוכות הזה את יום טוב מקרא קדש הזה, ברוך אתה ה׳ מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים. וממשיך ברכת הטוב והמטיב. ואם לא נזכר עד שהתחיל בברכת הטוב והמטיב, שאמר ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם לעד וכו׳, חוזר לראש ברכת המזון. אבל אם טעה ביום החג בבוקר ולא אמר יעלה ויבא בברכת המזון אין צריך לחזור. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמ. חזון עובדיה סוכות, עמ׳ קא-קב]

כ מי שנסתפק בלילה הראשון של פסח או בלילה הראשון של חג הסוכות, אם אמר יעלה ויבא בברכת המזון, אם לאו, וסיים את ברכת המזון, אין צריך לחזור לראש ברכת המזון, כי חומרו של יום גורם שיזכור קדושת יום טוב, ומסתמא אמר יעלה ויבא. [ביע״א אומר ח״ד חאו״ח סי׳ כח. וחלק ט׳ סימן עז]. ומיהו כל זה כשלא נזכר שלא אמר יעלה ויבא עד שאמר ברכת הטוב והמטיב. אבל אם מיד אחר שחתם בונה ירושלים, נזכר שלא אמר יעלה ויבא ביום של יום טוב, יאמר שם ברכת אשר נתן הנ״ל. [ואע״פ שבכף החיים (שם ס״ק כד כה) כתב, שלדעת הפוסקים דס״ל דאף ביו״ט אינו חוזר מליל פסח וליל סוכות, אין לומר ג״כ ברכת אשר נתן בשם ומלכות דסב״ל והר״ל כר״ח. ע״ש. אין זה נכון להלכה, כי מכיון שעדיין עליו לברך הטוב והמטיב בשם ומלכות, הרי הוא מכניס עצמו בידים לידי ברכה לבטלה אליבא דהרמב״ם ומרן, ובכה״ג לא שייך סב״ל. וכמו שנתבאר באורך בשו״ת יביע אומר ח״ב (חאו״ח סי׳ ט, וסי׳ י אות יב) בדין סב״ל בתפלה. וע״ע בחזו״ע סוכות עמוד קז].

כא אם ירדו גשמים בלילה הראשון של החג, פטור מלאכול בסוכה, שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים, ״תשבו״ כעין תדורו, מכאן שהמצטער פטור מן הסוכה. ויש חולקים ומחמירים בלילה הראשון, שצריך לאכול כזית בסוכה, אפילו יורדים גשמים. ואנו אין לנו אלא דברי מרן השלחן ערוך שסובר כדעת הרשב״א שאין הבדל בין לילה הראשון לשאר הימים, שבכולם מצטער פטור מן הסוכה. ואפילו הרמ״א שמחמיר בזה, מודה שאם היו גשמים יורדים בלילה הראשון, לא יברך לישב בסוכה, שספק ברכות להקל. [ילקו״י מועדים עמוד קמ. הליכו״ע ח״ב עמ׳ רפז]. ואם רוצה להחמיר ימתין קצת אולי יפסקו הגשמים ואחר כך יכנס ויאכל בסוכה, אבל לא יצער עצמו בליל יום טוב משום כך, לשהות זמן ממושך. ואם אחר שאכל בבית פסקו הגשמים, אם לפני חצות לילה פסקו, יכנס לסוכה ויברך לישב בסוכה ויאכל לפחות כזית. ואם לא פסקו הגשמים עד אחר חצות לילה, לא יברך לישב בסוכה אלא אם כן אוכל פת יותר מכביצה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמ. חזו״ע סוכות, עמוד קכב].

כב כאשר נפטר ממצות סוכה בליל סוכות, יש אומרים שחייב לאכול כזית פת בביתו, משום היום טוב. ויש אומרים שכל החיוב לאכול בליל סוכות הוא מצד הסוכה, וכאשר פטור מישיבה בסוכה פטור גם מאכילת כזית פת. ולדינא צריך שיאכל כזית פת בביתו. ואם שכח להזכיר יעלה ויבא בברכת המזון בלילה הראשונה, כיון שאכל בביתו, אין צריך לחזור לברך ברכת המזון. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד שנו. וילקוט יוסף על המועדים מהדורת תשס״ד, עמוד תרנט. חזון עובדיה סוכות עמוד קז].

כג מי שלא אכל בסוכה בלילה הראשון של החג, מחמת הגשמים, ונכנס לביתו וקידש, ובירך שהחיינו בעת הקידוש, ולמחרת בבוקר היתה הרוחה, ומקדש בסוכה, יש אומרים שיחזור לברך שהחיינו בקידוש, לפטור את הסוכה מברכת זמן, ויש חולקים. וספק ברכות להקל. [ע׳ הר״ן (סוכה מו.) בשם הראב״ד. וכ״פ הרמ״א (סי׳ תרמא). וחזון עובדיה סוכות עמו׳ קכה].

כד וכן מי שהיה בא באניה לביתו, ובלילה הראשון היה עדיין בספינה ושם קידש ובירך זמן, יש מי שכתב כשיושב ביום הראשון בסוכה צריך לברך זמן, ולא נפטר בברכת זמן שבירך בלילה בקידוש ליל החג, שכיון שלא סעד בסוכה צריך לחזור ולברך ביום כשסועד בסוכה, ולדינא ספק ברכות להקל. ולא יברך זמן ביום. [חזו״ע סוכות עמוד קכז].

דיני ישיבה בסוכה בשאר ימות החג

א כיצד מצות ישיבה בסוכה? אוכל ושותה וישן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת ימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבעת הימים אדם עושה את ביתו עראי וסוכתו קבע, שנאמר בסוכות תשבו, כעין תדורו. כיצד? כלים נאים ומצעות נאות בסוכה, וכלי שתיה כמו כוסות בסוכה, אבל כלי אכילה לאחר אכילה חוץ לסוכה, וכגון קערות וקדרות, כי אין דרך ארץ להביא הקדרה אצל השלחן לערות ממנה, ואם נהגו כן נשים עצלניות, בטלה דעתן, ועל כל פנים לא יעשו כן בסוכה. [ויש להזהר מאד במאני מיכלא שלא להכניסם לסוכה, ואם הכניסם ימהר להוציאם]. ונראה שמה שיש נוהגים להביא אל

השלחן קערה גדולה, שבה עופות או אורז, וכל אחד מן המסובים לוקח ממנה ונותן לצלחת שלו ואוכל, שפיר דמי. שדרך הוא לעשות כן גם בפני אורחים מכובדים. וצלחות האוכל לאחר האכילה, נכון להוציאם מן הסוכה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמא. חזו״ע סוכות עמ׳ קכח]

ב לא יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה, כגון שטיפת קדרות וקערות וכיו״ב, שלא יהיו מצות בזויות עליו (שבת כב.). אבל מותר לשטוף כוסות וצנצנות בסוכה. ואין להחליף טיטול לתינוק בסוכה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמב. חזו״ע סוכות עמ׳ קכט. וכתבו המג״א והגר״ז, דמשמע דבשטיפת כוסות וצנצנות אין קפידא. אולם בבן איש חי (האזינו אות ט) אוסר גם כלים של משקים, ורק כלי קטן ביותר ששותים בו קפה, לבדו, מותר. אך חומרא יתרה היא. והעיקר להקל בשטיפת כוסות וצנצנות].

ג אין לעשות סוכתו קפנדריא, לקצר את דרכו על ידי הסוכה. [ברכות סג.] והאחרונים הזהירו שנכון להמנע מלהכניס נכרי לסוכה. [דברי יציב סי׳ רעד בשם הש״ך].

ד מותר לעשן סיגריות בסוכה, כשם שאוכלים ושותים בסוכה, דתשבו כעין תדורו כתיב. [חזון עובדיה סוכות עמ׳ קל. ובעיקר הדבר אם מותר לעשן סיגריות, ראה בילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פ״ז הערה טז]. ומותר לקיים מצות עונה בסוכה. [חזון עובדיה סוכות עמד קל].

ה מותר לעשות נטילת ידים לסעודה בסוכה, כי רבים נוהגים בכל ימות השנה ליטול ידיהם לסעודה על שלחנם, והוה ליה תשבו כעין תדורו. [וכן נהג החזו״א. וע׳ בחזו״ע סוכות עמו׳ קל].

ו זקן או מי שהוא חלש הישן בסוכה ונצרך להטיל מים, וקשה עליו לצאת מן הסוכה, מותר להשתין בסוכה בתוך עביט של מי רגלים, שמונח תחת המטה, ואחר כך יכסהו כראוי. ואף על פי שבסוכה תלויים קישוטים שכתוב בהם פסוקים של תורה, אף על פי כן מותר. [הנה החיי אדם, והקש״ע, והערוה״ש, כתבו לאסור, שהוא בזיון לסוכה. וכתב בשו״ת לחם שלמה, שגם הם מודים, שאם הוא צריך מאד לכך, ויש חשש איסור בל תשקצו, ואם יצא מהסוכה בחלוקו מתיירא פן יצטנן ויחלה, ודאי דשרי להשתין בסוכה לתוך כלי. וכ״פ המהרש״ם. וראה חזו״ע סוכות עמוד קלא].

ז כל שבעת הימים יש לו לקרוא וללמוד בסוכה, הילכך כשהוא גורס במשנה או בגמרא וחוזר עליהן לבל ישתכחו ממנו, יעשה זאת בסוכה. ולא יברך ״לישב בסוכה״. אבל כשהוא לומד בעומק העיון, וצריך להתרכז היטב בלימודו, בסברא ישרה, והאויר יפה לו להרחיב דעתו, ילמד חוץ לסוכה, כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו כראוי. (סוכה כח: ש״ע סי׳ תרלט ס״ד).

ח המחבר ספר ומאסף את כל המחנות, או כותב תשובה מקפת בהלכה, ולרגל המלאכה אשר לפניו, הוא צריך ספרים רבים, וטורח עליו להוליכם כולם לסוכה, יכול ללמוד במקום הספרים, אף שהוא חוץ לסוכה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמא. חזו״ע סוכות עמו׳ קכז]

ט דין הלימוד בסוכה כדין השינה בסוכה, שאף במעט גשמים פטורים מן הסוכה. [כן כתב הגאון מבוטשאטש באשל אברהם סימן תרלט ס״ה].

י לכתחלה אין להתפלל בסוכה כאשר יש בית כנסת בעיר, ואפילו אם יש לו מנין, שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. [ברכות ו. ועי׳ בש״ע סי׳ צ׳ ס״ט, ובכה״ח אות נא ונד].

יא מבואר בזוהר הקדוש (פר׳ אמור דף קג:), שהוד קדושת שבעה אושפיזין עליאין קדישין, אבות העולם, שבעת הרועים, אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף ודוד, נמצאת בסוכה, [שבאים להסתופף בצל הסוכה]לפיכך הישוב בסוכה עליו לשבת בדרך ארץ, בכבוד ובהדר, ובפרט כי הסוכה גדולה קדושתה מאד, וכמו שאמרו (בסוכה ט.) שחל שם שמים על עצי הסוכה, ובמיוחד יש להזהר מאד להתרחק ממדת הכעס וההקפדה בתוך הסוכה, ולא ירים קולו על בני ביתו, וכל זה לכבוד האורחים רמי המעלה. (של״ה, בכורי יעקב סק״כ). ולא ישחק בקוביא בפרט בסוכה. (כ״כ בשו״ת הר צבי (סי׳ חמו׳) בשם חש״ץ, שצריך לשבח בסוכה שבכל השנה ובריאה ומצוה יתירה, ולא ישפך אפר סיפה בטלה, וכ״ש שלא ירד לשחק בקוביא וכדומה בטלים בתוך הסוכה, ועיין להרב״א בדרש שכתב בשם מהרי״ו ז״ל, והיינו לשחק בקוביא (באופן המותר) ישחק בסוכה, ע״כ. אך ובכורי יעקב (כתב בשם השל״ה, שיש להזהר מאד שלשחק בקוביא בסוכה, אלא יחלל קדושת הסוכה, וכ״כ בישועת יעקב דרש א׳).

יב יש מי שכתב שהרוצה לדבר עם חבירו בימי החג דברים בטלים, ידבר עמו בסוכה, כדרך שעושה בביתו. ואין כן דעת השל״ה, ולכן המשתדל שלא לדבר בסוכה כי אם דברי תורה, השי״ת ישפיע עליו שפע קדושה וטהרה משבעה אושפיזין עלאין קדישין, ולהצליח בכל דרכיו. [חזו״ע סוכות עמ׳ קמז. והרמ״א כתב עוד בשם מהרי״ל הרוצה לדבר שמועות עם חבירו ילך לסוכה, שהסוכה כאילו היא ביתו. ע״ש. אבל השל״ה כתב, מנהג מורי זצ״ל שלא לדבר בתוך הסוכה אלא בד״ת, כי הסוכה קדושתה גדולה מאד. ע״ש. וכ״כ בראשית חכמה שער הקדושה, פי״ד].

יג נכון להביא כסא מפואר לכבוד האושפיזין, מעין דוגמא למה שמביאים בעת המילה כסא לכבוד אליהו הנביא זכור לטוב, שכתוב בזוהר הקדוש דאי לא אתקינו ליה כסא לא אתי. ולכן נוהגים לומר הנוסח עולו אושפיזין וכו׳. ואחר שיאמר נוסח זה, יקדש מעומד, ואחר ברכת לישב בסוכה, ישב, ויברך שהחיינו, שבברכה זו הוא פוטר גם את מצות הסוכה. [כ״כ החיד״א במורה באצבע אות רפט. וכן כתב בלקט הקציר סימן לב אות ה, עמוד תסא].

יד בשאר ימי החג חוץ מלילה הראשון, אינו חייב לאכול בסוכה, ורק אם רצה לאכול פת יותר מכביצה, שהוא כחמשים וארבע גרם ומעלה, צריך לאכול בסוכה, בין ביום בין בלילה. ואסור לאכול סעודת קבע חוץ לסוכה, ושיעור סעודת קבע הוא יותר מכביצה פת. וכביצה היינו שיעור שמונה עשר דרהם, שהם חמשים וארבע גרם, אך לא יצמצם ל- 54 גרם, אלא או שיאכל פחות מחמשים גרם, או שיאכל כששים גרם, כדי שיוכל לברך לישב בסוכה לכל הדעות. אך אם אינו רוצה לאכול פת, אין לו חיוב לאכול בסוכה, שהרי יכול לאכול פירות וירקות ומיני תבשיל שאין חייבים לאוכלם בסוכה. וכן

יכול לאכול אורז או בשר ודגים וגבינה וביצים, ושאר מיני לפתן שאינם מחמשת מיני דגן, ואפילו יאכל מהם הרבה ויקבע סעודתו עליהם, פטור מן הסוכה. וכן הדין באוכל פת פחות מכביצה, שמותר לו אף לכתחלה לאכול חוץ לסוכה. [ילקו״י מועדים עמוד קמב. חזו״ע סוכות עמ׳ קלב]

טו האוכל סעודתו בסוכה ולא היה דעתו לאכול שיעור כביצה פת, ולכן לא בירך לישב בסוכה, ושוב נמלך ורוצה לאכול יותר מכביצה, יש לו לברך אז לישב בסוכה, אף על פי שמכאן והלאה לא יאכל מלבד מה שאכל, יותר מכביצה, אלא הכל מצטרף ליותר מכביצה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קלג].

טז מי שקבע סעודה על פת פחות מכביצה, ומביאים לו תבשיל אורז ושאר מאכלים, באופן שיאכל וישבע מהם, אין המאכלים מצטרפים עם הפת לעשותו אכילת קבע, וכל שהפת הוא פחות מכביצה רשאי לאכול חוץ לסוכה, ואם אכלו בסוכה אינו מברך לישב בסוכה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קלד].

יז **האוכל עוגות** (פת הבאה בכסנין) יותר משיעור כביצה, חייב לאכול בסוכה, אבל לא יברך לישב בסוכה.[ואף שיש כאן ספק ספיקא, שמא קביעות סעודה הוא ביותר משיעור כביצה, [נינת ורדים. חזו״ע סוכות עמ׳ קלד]. ושמא מברכים לישב בסוכה על עוגה, והרי במצוה של תורה מהני לסמוך על ספק ספיקא לברך, מכל מקום כבר כתב החיד״א שלא ראה מעולם שנהגו לברך לישב בסוכה על עוגה]. ואם אוכל מהעוגה באופן שקובע סעודתו עליה, שאוכל כשיעור שלש ביצים ומעלה, שמשקלם חמשים וארבע דרהם, [כל דרהם שלשה גרם], והוא שיעור 162 גרם, שאז חייב לאכול בסוכה ומברך לישב בסוכה. וטוב להחמיר היכא דאפשר לאכול 216 גרם. [ואיכא ספק ספיקא, שמא שיעור קביעות סעודה הוא בשלש ביצים, דהייט 162 גרם, אף אם תאמר דשיעור קביעות סעודה הוא בארבעה ביצים, שמא מברכים לישב בסוכה על יותר מכביצה עונה, ובזה לא מציעי מנחת שלא לברך]. ואפשר אם אינו אוכל כשיעור הנ״ל, אינו מברך לישב בסוכה, ואפילו אם אכל העוגות אחר הקידוש של היום, כדי שיחשב לו קידוש במקום סעודה, לא יברך לישב בסוכה, אלא אם כן קובע סעודתו כנזכר. [ילקו״י מועדים עמ׳ קעב. חזו״ע סוכות עמ׳ קלה. ושם בביה״ל מצוה ה״ב שיחה ב״ש בברכה זי מצוה שיעור קביעת סעודה בסעודת חתנה מצוה חזון

יח **מי שאוכל סעודת קבע מתבשיל של חמשת מיני דגן, כגון איטריות,** [שיעור נ״ד דרהם] חייב בסוכה, ויברך לישב בסוכה. אולם לענין ברכת הנהנין מברך על תבשיל כזה ברכת בורא מיני מזונות, ולאחריו על המחיה, ואינו חייב בנטילת ידים, ואינו מברך המוציא וברכת המזון, שהרי אין לתבשיל זה צורת פת. ואם אינו קובע סעודה עליו, כל שאוכל יותר מכביצה חייב בסוכה, אבל לא יברך לישב בסוכה, ובפחות מכן פטור מן הסוכה. [חזון עובדיה סוכות, עמוד קלו. ילקוט יוסף מועדים עמוד קמג]

יט **האוכל מיני פירות, אפילו אכל מהם שיעור אכילת קבע, מן הדין פטור מן הסוכה. וכן האוכל אורז או בשר או דגים, או גבינה וביצים, מן הדין פטור מן הסוכה. וכן השותה מים או תה או קפה או חלב או מיץ פירות, אפילו יותר מרביעית, פטור מן הסוכה. ובכל אופן שפטור מן הסוכה, אם רצה להחמיר על עצמו ולאכול או לשתות בסוכה, הרי זה משובח ותבוא עליו ברכה, ובלבד שלא יברך לישב בסוכה** (כשפטור מן הסוכה), שהיא ספק ברכה לבטלה. ומנהג אחינו האשכנזים אינו כן. ומכל מקום מי שנוהג על פי הדין ואינו מחמיר לאכול אכילת עראי דוקא בסוכה, רשאי, ולא נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות. [הר״ן. והובא בבית יוסף ובאחרונים. חזון עובדיה סוכות, עמוד קלח. ילקוט יוסף מועדים עמוד קמג]

כ **אף על פי שמותר לאכול פירות או לשתות מים מחוץ לסוכה, וכן אכילת עראי, מכל מקום אם הוא באמצע סעודתו** [סעודת קבע] אסור לטעום כלום חוץ לסוכה, ואסור לשתות אפילו מים. ואף אם שותה מים בסיום סעודתו, חייב לשתותם בסוכה. וכן כשיש דבר מאכל בפיו, והתחיל ללעוס, אם יצא מהסוכה אסור לו להמשיך ללעוס מחוץ לסוכה, אלא יקפוץ פיו עד שיחזור לסוכה, כיון שהכל בא מחמת סעודת קבע שחייבת בסוכה. [ילקו״י מועדים עמוד קמג. הליכו״ע ח״ב עמ׳ רעא. וכ״כ המאירי (סוכה כו: בד״ה המשנה) שהשתיה נגררת אחר האכילה, ואם אוכל אכילת קבע אף השתיה היא בכלל קבע, וצריכה סוכה, ואם האכילה עראי, אף השתיה עראי. וכן נראה מלשון רש״י (סוכה כו.). וכ״כ בשו״ת שואל ומשיב,ובמשנ״ב (בשעה״צ אות כט). והמהרי״ט עייאש].

כא **יש אומרים שבשבת ויום טוב אף אכילת עראי נחשבת לאכילת קבע ואפילו כזית פת חייב בסוכה, ויש חולקים ומתירים לאכול חוץ לסוכה עד כביצה פת, אפילו בשבת ויום טוב. וכן עיקר.**[ילקוט יוסף מועדים עמוד קמג. חזון עובדיה סוכות, עמוד קמא].

כב **מי שסועד סעודה שלישית בסוכה סמוך לשקיעת החמה, ויוצא אחר כך להתפלל בבית הכנסת תפלת ערבית, וחוזר מיד לסוכתו להבדיל על היין להוציא גם את בני ביתו, ומיד אחר כך סועד סעודה רביעית בפת יותר מכביצה, יש לו לכוין בברכת לישב בסוכה שעל סעודה שלישית שהוא מכוין לפטור בברכתו רק עד סוף סעודה שלישית, ואז יוכל לברך "לישב בסוכה" בהבדלה, ומיד ישב לסעוד סעודה רביעית. ונראה דלכתחלה יברך לישב בסוכה קודם ברכת בורא פרי הגפן של ההבדלה, ובדיעבד אם בירך לישב בסוכה אחר ברכת המבדיל בין קודש לחול, יצא, ולא חשיב הפסק.** [מנחת שלמה ח״ב סי׳ נח אות לח. חזו״ע סוכות עמו׳ קמ. וע׳ במשנ״ב סי׳ תרלט ס״ק מז דיציאה לביהכ״נ בין סעודה לסעודה צריך לברך שוב. וע׳ בשעה״צ ס״ק צא].

כג **השותה יין פטור מסוכה. והוא הדין לגבי שתיית שכר, בירה, וליקר, ושאר משקים. ולכן המבדיל ברכת הבדלה במוצאי החג או במוצאי שבת חול המועד, יכול לשתות את כוס היין חוץ לסוכה, כגון בבית הכנסת, או בביתו. ואפילו מי שקובע עצמו על היין דעת מרן הבית יוסף שפטור מן הסוכה. והמחמיר על עצמו ואינו שותה אפילו מים חוץ לסוכה, הרי זה משובח, אבל יזהר שלא יברך "לישב בסוכה". ומכל מקום כבר נתבאר** [סעיף יט] שמי שנוהג על פי הדין ואינו מחמיר לשתות מים דוקא בסוכה, אפילו הוא תלמיד חכם, רשאי, ולא נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות. [הר״ן, והובא בב״י. חזו״ע סוכות עמו׳ קלח]

כד **מותר לטעום יין מכוס הקידוש בברית המילה, גם שלא בסוכה.** [ודלא כמו שהחמיר בשו״ת משיב הלכה ח״א (סי׳ רצ). ועי׳ בשו״ת מנחת שלמה ח״ב (סי׳ נח אות לט, עמוד רלד). ודו״ק].

כה **מנהגינו פשוט שהנכנס לסוכת חבירו, לבקרו בימי החג, אינו מברך ברכת "לישב בסוכה" כשאינו סועד שם סעודת קבע, אלא רק טועם מפת כסנין, ושותה מעט יין, וספק ברכות להקל. ויש מהאשכנזים המברכים ברכה זו כשנכנסים לסוכת חבריהם, והמהדרים מברכים על יין. ונהרא נהרא ופשטיה. אך לנו הספרדים אין לנהוג כן, דספק ברכות להקל, בפרט שכך פשט המנהג כמו שהעיד מרן בשלחן ערוך.** [חזו״ע שם עמ׳ קעז. ילקו״י מועדים עמ׳ קמד].

כו המתענה תענית חלום בימי הסוכות, אין לו לברך לישב בסוכה על השינה והשהייה בסוכה, שלא נתקנה הברכה אלא על האכילה, והברכה על האכילה פוטרת את השינה וכו׳. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קמה]

כז כשאוכל פת יותר מכביצה, כבר נתבאר לעיל שיש נוהגים לברך לישב בסוכה אחר ברכת המוציא, ואין בזה משום הפסק בין ברכת המוציא לאכילה, אחר שהוא לצורך הברכה. וכמו שנוהגים לברך לישב בסוכה בקידוש אחר ברכת הגפן, ואין חוששין להפסק. ומכל מקום יותר טוב לברך לישב בסוכה קודם ברכת המוציא לפני שישב על יד השלחן. ואין בזה הפסק בין הנטילה להמוציא. ובכל מקום יעשו כמנהגם. וביום טוב ובשבת חול המועד נוהגים לברך לישב בסוכה בקידוש, קודם שיטעם מן הכוס. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמה. חזו״ע סוכות עמ׳ קעב. והנה הרא״ש (סוכה פ״ד סי׳ ג) הביא שהמהר״ם מרוטנבורג היה נוהג לברך לישב בסוכה קודם המוציא, אך מנהג העולם אינו כן, כי לא נהגו לברך לישב בסוכה אלא רק בשעת אכילה. הילכך ראוי לברך המוציא ואח״כ לישב בסוכה. ע״כ. והרמב״ם (פ״ו מהל׳ סוכה הי״ב) כתב: כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל ז׳ ימי החג מברך קודם שישב אקב״ו לישב בסוכה, ובליל יו״ט הראשון מקדש מעומד, ומסיים לישב בסוכה ויושב, ע״כ. וביאר הרא״ש, שכיון שמצות סוכה היא גם טיול ושינה, אף אם מברך אחר שישב חשיב שפיר עובר לעשייתן, ומה שכתוב בסוכות ״תשבו״ לשון עיכוב הוא, כמו וישב העם בקדש. ע״כ. ומרן בש״ע (סי׳ תרמג ס״ב וג) כתב: ״להרמב״ם מקדש מעומד ומברך לישב בסוכה ואח״כ שהחיינו, ובשאר ימי החג מברך לישב בסוכה קודם המוציא. מיהו נוהגים לברך לישב בסוכה אחר המוציא קודם שיטעום״. ונכון לעשות כד׳ הרמב״ם. והנוהגים לברך אחר המוציא יש להם ע״מ שיסמוכו].

כח האוכל בסוכה מעומד אכילת קבע, ואינו יכול לשבת מאיזו סיבה, רשאי לברך ״לישב״ בסוכה, כי פירוש ״לישב״ בסוכה היינו להתעכב בסוכה, כמו שנאמר ותשבו בקדש ימים רבים. (וכדאיתא במגילה כא.). ולכן אינו צריך להתאמץ ולשבת משום נוסח הברכה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קעה].

כט מי שנכנס לסוכה לאכול, ושכח ולא בירך ״לישב בסוכה״ עד שישב, אין לחוש לספק ברכות, ויכול לברך אחר שישב, והדין כן גם לדעת הרמב״ם. [חזו״ע סוכות עמ׳ קעה].

ל אם שכח לברך לישב בסוכה קודם הסעודה, יברך כל זמן שנזכר כשהוא מיסב ואוכל בסעודה. ויש אומרים שצריך שיאכל יותר מכביצה פת לאחר הברכה, ואם אינו יכול לאכול כך לא יברך. אך העיקר לדינא, שכל שעודו ממשיך באכילת תבשיל, או אפילו פירות לקינוח סעודה, ואפילו בכל משקה אשר ישתה, רשאי לברך לישב בסוכה, אף שאינו מתכוין לאכול יותר מכביצה פת. אבל אם סיים סעודתו לגמרי, אינו מברך יותר לישב בסוכה באותה סעודה. וכל שכן שאם בירך ברכת המזון שאינו יכול לברך לישב בסוכה אף אם יאכל פירות או עוגה לקינוח. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמה. הליכות עולם ח״ב עמ׳ ער. חזון עובדיה סוכות עמו׳ קעח].

לא אם מסופק אם בירך לישב בסוכה או לא, לא יברך, דספק ברכות להקל. ומכל מקום טוב ונכון שיהרהר בלבו ברכת לישב בסוכה. [חזו״ע סוכות, עמוד קעח. וכמ״ש בשו״ת שבות יעקב ח״א (סי׳ לב). וכ״פ בספר מסגרת השלחן יו״ד (במנהגים שבסוף הספר אות כב). וכ״כ בעקרי הד״ט].

לב אם גמר סעודתו ובירך ברכת המזון, ולא יצא מהסוכה, וישב עוד הפעם לאכול, אין לברך לישב בסוכה בכהאי גוונא. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קמז]

לג ברכת לישב בסוכה, צ״ל לִישֵׁב בַּסֻּכָּה. הלמ״ד של לישב בחיריק, והיו״ד נחה, [כמו (בישעיה נא, טז): לנטוע שמים ״ולִיסוֹד״ ארץ, (וע׳ בפירוש האבן עזרא שם). וכ״ה בדברי הימים ב׳ (לא, ז). וכן (בתהלים יא, ב)״לִירות״ במו אופל. וכן (בתהלים סד. ה)״לִירות״ במסתרים תם. וכיו״ב (בקהלת ה, יא) והשבע לעשיר אינו מניח לו״לִישון״. ובדברי הימים ב׳ (כו, טו), לִירוֹא בחצים. וכן בתפלת שמנה עשרה ומקיים אמונתו לִישַׁנֵי עפר, הלמ״ד בחיריק, והיו״ד נחה. אמנם מנהג בני אשכנז אינה כן]. [חזון עובדיה סוכות עמ׳ קעב].

לד מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלחנו חוץ לסוכה, ואכל, כאילו לא אכל בסוכה, אפילו היא סוכה גדולה, גזירה שמא ימשך אחר שלחנו מחוץ לסוכה. והדין כן גם ברבים, ולא רק באחד האוכל כן. [הנה בספר מתא דירושלם על הירושלמי (פ״ב דסוכה ה״ג) כתב, דבשנים או שלשה הישובים בסוכה, לא גזרינן, דרבים מדכרי אהדדי. ע״ש. אך בחזון עובדיה סוכות עמ׳ קעא דחה דבריו].

לה מי שהיה יושב בפתח הסוכה ולפנים, ושלחנו בתוך הבית, ואוכל סעודת קבע, אבל אינו לוקח מן המאכל שעל השלחן, אלא פתו בידו ואוכל, או שהיה מקצת שלחנו סוכה, יצא. [חזון עובדיה סוכות עמוד קצ].

לו אם בלילה הראשון אכל כזית הפת כשראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, ולא נמשך אחר שלחנו, אפילו הכי לא יצא ידי חובה אף בדיעבד, וצריך לחזור ולאכול כזית בסוכה כרצון חכמים. [בדין זה נסתפק בבית השואבה (דף ע.) ודייק מס״ש הרמב״ם וש״ע״כאילו לא אכל בסוכה״, דמשמע לכאורה שאף בדיעבד לא יצא, והעלה שהמחמיר לחזור ולאכול כזית בסוכה כרצון חכמים תע״ב. ע״ש. והאמת שחובה לעשות כן. ועיין בפמ״ג (א״א סק״ב), ובחזון עובדיה סוכות (עמו׳ קפט). ויש להוסיף, דלכאורה יחזור לאכול בברכה, כי הביכורי יעקב (סק״ז) כתב, שגם להר״ן והריטב״א חייב לחזור. ולא דמי למה שביאר המג״א (סימן תפט סק״י) שמרן חשש לסב״ל].

לז יש אומרים שאם רוב שלחנו בבית, ואפילו כחוט השערה יותר ממחצה, חשיב רובו בבית, דרובו ככולו, ומכיון שבמחצה יש לחוש שמא משהו טפי בבית, והוי כאילו לא אכל בסוכה, לכן צריך להזהר שיהיה רובו בסוכה, וכל היכא דקים ליה שיש משהו יותר ממחצה בסוכה, אין לחוש יותר. [ברכי יוסף סק״ב]. ודעת הרב ערך השלחן דבעינן רוב הניכר לעין. ויש חולקים ואומרים שאפילו אם רוב השלחן בבית, ואין בסוכה אלא טפח מן השלחן, מותר, דהא בשיעור סוכה קיימא לן דסגי בשלחן טפח. ואף על פי שבכל התורה רובו ככולו, הכא שאינו אלא משום גזרה, יש לומר שבכולו בבית נמשך אחר שלחנו, ברובו לא מימשך וכו׳. [חיי אדם כלל קמו סי׳ מט. מרכבת המשנה. ספר מועדי ה׳. וראה בחזו״ע סוכות עמוד קפט. ומ״ש שם בשם ערך השלחן בדעת הרמב״ן, הנה בעה״ש כתב כן רק מדעתו, והרמב״ן לא דיבר בזה. וצ״ע].

לח מי שסוכתו קטנה, והכניס בה את מטתו לישן בסוכה, אך רוב רוחב המטה נמשך אל מחוץ לסוכה, בזה לא גזרו חכמים שמא יתהפך בעת שינתו, ונמצא ישן חוץ לסוכה, שכיון שישן בסוכה בהיתר, לא חששו חכמים למה שיעשה אחר כך שינתו, וכדקיימא לן בכהאי גוונא במי שהיה ישן בסוכה וירדו גשמים ונכנס לביתו וישן, ופסקו הגשמים, אף על פי שעלה עמוד השחר, ועודנו ישן, אין צריך להקיצו שילך לישן בסוכה, כיון שתחלת שינתו בביתו היה בהיתר. והוא הדין לכאן. וכ״ש לדעת הסוברים שהישן חוץ לסוכה אין צריך להקיצו, שבעודו ישן אינו בכלל בר דעת לקיום המצוה. [ע׳ בפמ״ג (במש״ז סק״ה), ובשו״ת ציץ אליעזר ח״ח (ס״ס כב). וכ״פ להלכה במקראי קודש (סוכה א׳ עמ׳ קמט). וראה בחזו״ע סוכות עמ׳ קפח].

דין השינה בסוכה

א השינה בסוכה חובה בכל שבעת ימי החג, והשינה חמורה יותר מן האכילה, שכפי שביארנו מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, אבל שינה אפילו שינת עראי אסורה חוץ לסוכה. (ש״ע סי׳ תרלט ס״ב). והטעם כמו שאמר רבא (סוכה כו.) שאין קבע לשינה, שפעמים שאדם מנמנם מעט, וזו היא שנתו. וכן אמרו בירושלמי (פרק ב׳ דסוכה סוף ה״ה), אין עראי לשינה, שכן אדם ישן קימעה ודיו. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קכב. חזון עובדיה סוכות].

ב אף מי שסוכתו קטנה ואינו יכול לישון בפישוט גופו ורגליו, אינו נקרא מצטער שפטור מן הסוכה, אלא חייב לישון בסוכה בכפיפת גופו ורגליו. [תרומת הדשן סי׳ צב, והביאו הרמ״א בהגה סי׳ תרמ ס״ג. אמנם החכם צבי (סי׳ צד) כתב להעיר ע״ד התה״ד, דנראה שאינו חייב להצטער ולישן בסוכה בלי פישוט גופו ורגליו כדרכו בכל השנה, דתשבו כעין תדורו, וכיון שבדירתו ודאי שאין אדם ישן באופן כזה, אף בסוכה אינו חייב לישן באופן כזה. אבל האליה רבה (סק״י), וכן בנהר שלום (סק״ב), הוכיחו כדברי התה״ד בזה. וכ״פ בש״ע הגר״ז, ובשו״ת אבני נזר (סי׳ תעט) והוכיח כן מדברי הרמב״ן פ״ק דסוכה].

ג שני אחים או שותפים שאין להם מקום רחב ידים לעשות סוכה גדולה, ועשו סוכה קטנה, שאינה מספקת לשניהם, לענין אכילה יכולים לאכול בסוכה, זה אחר זה, אבל לענין שינה שאין מקום לשניהם, זה יישן לילה אחד וזה יישן לילה אחד, ואם חביבה עליהם המצוה זה יישן מקצת הלילה, וכן השני. ומכיון ששומרי גנות פטורים מן הסוכה כל שכן מי שאין לו מקום לישן בסוכה. [רב האי גאון, ספר מאה שערים להרי״צ גיאת עמ׳ פח]

ד דעת הרמ״א שאם עשה סוכה מתחלה במקום שמצטער באכילה ושתיה, או בשינה, או שאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה משום שמתיירא מגנבים או לסטים כשהוא בסוכה, אינו יוצא ידי חובה באותה סוכה כלל, אפילו בדברים שלא מצטער בהם, משום דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו. וכן סוכה קטנה, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה, אינה סוכה, ופסולה אפילו לישן ולשנן. שסוכה שאינה ראויה לכל דבר לאו סוכה היא, [כדברי המרדכי פרק הישן, הרמ״א בהגה (סי׳ תרמ ס״ד). וראה בחזון איש (סי׳ קנ אות ג)]. אולם מדברי הראשונים מבואר, שכל שראויה הסוכה לכל עניני דירה, לקצת בני אדם, לא בטל שם סוכה ממנה, ויוצא בה שפיר ידי חובת אכילה בסוכה, אפילו מי שאינה ראויה לו לשינה, ואפילו לדעת המרדכי. וכן מי שנוהג שלא לישן בסוכה משום צינה, יוצא ידי חובת אכילה בסוכה. [חכם צבי, משנ״ב, חזו״ע סוכות עמ׳ קצז].

ה אף על פי שחיוב השינה בסוכה הוא יותר מהאכילה, שהרי אוכלים ושותים אכילת עראי חוץ לסוכה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי, מכל מקום אין אנו מברכים אקב״ו לישן בסוכה, דחיישינן שמא לא יישן והויא ברכה לבטלה, שהרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. [תוס׳ ברכות יא:].

ו מותר לישן בסוכה יחידי בלילה, ואין לחוש בזה לסכנה לפי מה שאמרו בשבת (קנא:), אסור לישן בבית יחידי, וכל הישן בבית יחידי אוחזתו לילית, דשומר מצוה לא ידע דבר רע. והכי איתא בפסיקתא דרב כהנא (פיסקא כט אות כו, סוף עמוד קפז): כל מי שמקיים מצות סוכה, הקב״ה מסיך עליו מן המזיקים שלא יזיקוהו, שנאמר באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קנט].

ז כשהסוכה מיוחדת לבעל הבית טוב שיישן עם אשתו בסוכה, כמו שכתוב בסוכות תשבו, תשבו כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו, אבל אין זה מעכב המצוה. ולכן אם קשה לאשתו לישון בסוכה, האיש ישן לבדו בסוכה. אך בליל טבילה או בליל עונה מותר לישן חוץ לסוכה, אם אין לו מקום צנוע בסוכה. [חזו״ע שם].

ח יש מי שכתב שחתן בשנה הראשונה לנישואיו, פטור מלישן בסוכה, כדי שלא יבטל המצות עשה דושמח את אשתו אשר לקח. ואפילו אם אשתו איננה טהורה, מכל מקום שייך בה שמחה, כשבעלה עמה בבית, כמ״ש בעירובין (סג:). אולם לדינא לא נזכר בשום מקום לפטור את החתן מן השינה בסוכה בשנה הראשונה לנישואיו. ורק אם האשה מפחדת לישון לבדה בבית, ואינו יכול להרגיעה, אפשר לו להקל לישן חוץ לסוכה. [בשו״ת דברי יציב (חאו״ח סי׳ רעד) כתב להקל בזה, אך בשלמי מועד (עמ׳ קיד) דחה דבריו].

ט שומרי גנות ופרדסים פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה, שאם יעשה השומר סוכה ידעו הגנבים שיש לו מקום קבוע, ויבואו ויגנבו מצד אחר, לפיכך אם היה לפניו כרי של תבואה שיכול לשומרו כולו ממקום אחד, חייב לעשות סוכה במקום שמירתו. [שלחן ערוך סי׳ תרמ ס״ו].

י וכן אנשי משטרה המופקדים על הבטחון של תושבי העיר, ושמירתם, וכן חיילים, שעסוקים בשמירה ביום ובלילה, או היוצאים למארבים, או הנמצאים בעמדות, פטורים מן הסוכה ביום ובלילה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קצו].

יא וכן הדר בסביבה חילונית, וחושש פן אם יעשה סוכתו קבע, באכילה ושינה, יפרצו גנבים לביתו, פטור מן הסוכה. ואם מתגורר בין הגויים וחושש שאם ישן בסוכה יזיקוהו השכנים, אם אפשר לעשות הסוכה במקום בטוח בודאי שיש להשתדל לעשות כן, אבל אם אינו יכול לעשות במקום בטוח,

יסתפק במה שאוכל בליל סוכות בסוכה, ובכל פעם שאינו יכול לישב בסוכה מחשש הגויים, פטור מן הסוכה. [כן מוכח מהרמ"א בהגה (סי' תרמ ס"ד), דהיכא דמתירא מגנבים או לסטים פטור מלישן בסוכה. והמיקל בזה יש לו ע"מ שיסמוך. ומ"מ טוב יותר אם אפשר לעשות הסוכה במקום בטוח].

יב וכן העושים יין כשר במקומות שמצויים שם גויים, בחג הסוכות, שהם צריכים לשמור עליו בעין פקוחה מנגיעת הגוים, שלא יגעו בו ויאסרוהו בנגיעתם, הרי הם כשומרי גנות ופרדסים שפטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה. [ארחות חיים, רמ"א סי' תרמ].

יג כבר נתבאר לעיל שאם אין הסוכה רחבת ידים לישן שם, יכולים לפנות את השלחן מחוץ לסוכה, כדי לישן במקומו. [המשנ"ב (סי' תרמ ס"ק כז) כתב, שאם הסוכה קטנה, ובהכרח שבשעת שינה הוא פושט רגליו חוץ לסוכה, עכ"ז לא נחשב מצטער לפוטרו מן הסוכה, "אך צריך להזהר שיהיה השלחן ג"כ בתוך הסוכה", שאל"כ חיישינן שמא ימשך אחר שלחנו. ע"ש. ולכאורה דבריו מתמיהים, שבודאי שבשעת שינה לא שייך לומר שמא ימשך אחר שולחנו. ואין כל הגיון להצריך שיהיה השלחן בסוכה בעת השינה. וכ"כ המג"א (סק"ט), שבעת השינה בסוכה קטנה, "מסלק השלחן חוץ לסוכה" וכו'. וראה בחזו"ע סוכות עמוד קצח].

יד מי שהוא איסטניס ובנקל יבוא לידי הצטננות, דינו כמו שלמדו חז"ל שמצטער פטור מן הסוכה.[ויסמוך על דעת המרדכי, שהובא בב"י. וכ"כ המאירי (סוכה כו.): "ואנו נוהגים להקל שלא לתת המטות שלנו בסוכה ולשכב שם, מפני סכנת הצנה שמצויה בלילות במחוזות אלו"]. ומכל מקום אף שיש לחוש לצנה, במקומות הקרים, וכמ"ש גם בערוך השלחן, מה טוב אם אפשר שיעשה הסוכה עם ארבע דפנות, וגם יסכך היטב את הסוכה למעלה ויתכסה היטב בכרים וכסתות, או שיכניס לסוכה תנור חימום חשמלי, היכא דאפשר, ולא יאונה לצדיק כל און. וכל שכן בארץ ישראל שעל פי הרוב האויר נוח, והחורף על פי הרוב הוא מאוחר יותר, שראוי לישן בסוכה. [מרן החיד"א בספר שמחת הרגל לימוד א דף מה.]

טו אין כל אדם יכול לומר מצטער אני, לפטור עצמו מן הסוכה, אלא רק בדבר שדרך בני אדם להצטער בו (טור סי' תרמ). אולם אם יודע בעצמו שהוא מאניני הדעת, וכל מי שהוא מאניני הדעת כמוהו, מצטער בזה, הרי הוא פטור מן הסוכה. [ט"ז סק"י, ש"ע הגר"ז אות יא, ומשנה ברורה בשער הציון אות מג].

טז מי שאשתו חלשה, ויש להם ילדים קטנים, שמתעוררים בלילה ובוכים, וצריך לקום ולטפל בהם, ונבצר ממנו לדעת מתי לקום אליהם, אם יישן בסוכה, מותר לו לישן בבית לצורך הטיפול בילדים.[בספר מקור חיים (סי' תרמ) כתב כיוצא בזה וז"ל: תינוק המוטל בעריסה, שצריך לנדנד עריסתו בלילה להרגיעו ולהשקיטו, גם המשמשו פטור מן הסוכה. ע"ש. וה"ה בנ"ד. ומ"ש במקור חיים דצ"ע בבן שיש לו געגועין על אביו וכו'. לפע"ד גם בזה הדין שפטור מן הסוכה. וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"א סימן קצח].

יז אין המצטער פטור מן הסוכה, אלא אם כן כשהוא יוצא מן הסוכה הוא ניצול מן הצער ההוא, הא לאו הכי, אינו פטור מן הסוכה. [כ"כ היראים (סי' קכג). וע"ע בחזו"ע סוכות עמו' ר].

יח הרואה את חבירו שנרדם מחוץ לסוכה, כגון בליל הושענא רבה שלומדים כל הלילה בבית הכנסת, טוב להקיצו ולעוררו בנחת שילך לישן בסוכה. ומכל מקום אם תקפתו שינה וקשה לו להתעורר, יש לדונו כמצטער שפטור מן הסוכה. וכן הנוסע באוטובוס מעיר לעיר, ובדרך הוא מנמנם, אין צריך להעירו, כל שנוסע לצרכי פרנסה, שאז הוא בכלל הולכי דרכים שפטורים מן הסוכה, ואפילו אם נוסע שלא לצורך פרנסה, אם יש לו צער בכך, והוא בגדר מצטער, הרי הוא פטור מן הסוכה. [ילקו"י מועדים, מהדורת תשס"ד עמ' תרנה. ילקו"י על הלכות פסוקי דזמרה, עמו' תקסב. שוב יצא לאור חזו"ע סוכות ושם עמוד רא-רב כתב כדברינו].

יט הישן בסוכה וירדו גשמים אינו צריך לשער בכדי שיתקלקל התבשיל, כי בגשמים מועטים יש צער לישן בסוכה, ויוכל לצאת. [הרמ"א בהגה סי' תרלט ס"ז. ומהר"י עייאש בספר לחם יהודה (דף לו:) כתב שמדברי הרמב"ם משמע שאין חילוק בין אכילה לשינה, שהשיעור הוא משתרח המקפה, ודלא כהרמ"א שחילק בזה. ע"כ. אך הרמ"א טעמו ונימוקו עמו, שכיון דקי"ל מצטער פטור מן הסוכה, הא ודאי שאפי' במעט גשמים יש צער לישן בסוכה לרוב העולם. וע"ע בחזון עובדיה סוכות עמ' רד].

כ מה שאמרו שהמצטער מפני הגשמים שפטור מן הסוכה, אין חילוק בזה בין הלילה הראשון של החג לשאר לילות, שבכולם המצטער בשינה פטור מן הסוכה. [ע' ריטב"א (סוכה כז.) ובחזון עובדיה סוכות עמוד רה].

כא הישן ביום בביתו, מפני הגשמים, ופסקו הגשמים, ונתעורר מעצמו, ורוצה להמשיך לישון, צריך לישון בסוכה, מאחר שפסקו הגשמים, ויום אינו זמן שינה לרוב העולם. [חזון עובדיה סוכות עמוד רו].

כב אם היה אוכל בסוכה וירדו גשמים, וגמר סעודתו בבית, ובינתים פסקו הגשמים, כיון ששינה ואכילה שני ענינים שונים הם, צריך לחזור לסוכה ולישן בה. ורק אם היה ישן בסוכה וירדו גשמים ונכנס לביתו לישן אין צריך לחזור לסוכתו עד שיגמור שינתו ויתעורר מעצמו. ובזמנינו שרוב העולם נוהגים להמשיך לישן אף לאחר עמוד השחר, אפילו אם נתעורר מעצמו אחר עמוד השחר, ועדיין הוא רוצה להמשיך לישן, נראה שאין מטריחים אותו ללכת לישן בסוכה, כיון שעדיין הוא זקוק לשינה, הוה ליה כאמצע סעודתו. ומכל מקום אם רצה להחמיר על עצמו לקום ולישן בסוכה תבא עליו ברכה. [שו"ת יביע אומר ח"ט תאו"ח סי' סג].

כג היה אוכל בסוכה וירדו גשמים ונכנס לביתו לגמור סעודתו, יש אומרים שאם עדיין לא ישב לאכול בביתו, אע"פ שפסק מלאכול בסוכה ונכנס לביתו, אם פסקו הגשמים צריך לחזור לסוכה. אולם לדינא אפילו רק נכנס לבית, ועדיין לא התחיל לאכול בביתו, אף על פי כן פטור מלחזור לסוכה. שכל שנכנס כבר לביתו אין מטריחים אותו לשוב לסוכה. ומיהו אם רוצה לטרוח ולחזור לסוכה ולסיים סעודתו או שינתו, רשאי, ואין בזה משום כל

הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, מידי דהוה מי שרוצה להחמיר שלא לאכול פירות וסעודת עראי אלא בסוכה. [וע״ע בשו״ת יביע אומר ח״ט (חאו״ח סי׳ סג). ובחזו״ע סוכות עמ׳ רן].

סימן תרמ – מי הפטורים מישיבה בסוכה

א נשים פטורות מן הסוכה מהלכה למשה מסיני (סוכה כח:). ואם רצו להחמיר על עצמן ולישב ולאכול בסוכה, יש להן שכר על זה כמי שאינו מצווה ועושה. אך אינן רשאות לברך לישב בסוכה, הואיל ולא נצטוו על כך, ויש בזה חשש ברכה לבטלה. ואף שיש מקצת נשים ספרדיות שנהגו לברך על סוכה ולולב, אין זה נחשב כמנהג לומר שבמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל, דלא נחשב מנהג אלא בדבר שהונהג על פי גדולי הדורות, ולא בדבר שנהגו כן המון העם מעצמם. [שו״ת יביע אומר ח״א (חאו״ח סי׳ לט, מ, מא, מב), וח״ט (או״ח סי׳ כג). עפ״ד הרמב״ם (פ״ג מציצית ה״ט, ופ״ו מהל׳ סוכה הל׳ יג), וה״ה שם, שבכל מצות עשה שהזמן גרמא שהנשים פטורות, אם באו להחמיר על עצמן לקיימן, אינן רשאות לברך, וכן דעת: הראב״ד, רש״י, הסמ״ג, האו״ז, רבינו אפרים, רבינו ישעיה, הריא״ז, רבינו מנוח, מחזור ויטרי, מהרי״ק, הב״י, חכם צבי, ישועות יעקב, היעב״ץ, דברי חיים מצאנז, הרמ״א, מהרש״ג, ועוד. ואף שדעת ר״ת שהנשים רשאות לברך על מ״ע שהז״ג, כבר תמהו על דבריו שאיך יברכו ״וצונו״, וה׳ לא צוה. ובפרט לגבי ישיבה בסוכה בימי חג הסוכות (חוץ מלילה הראשון), דקי״ל אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל].

ב גם בלילה הראשון של סוכות אין הנשים חייבות לאכול בסוכה. ולכן אם טעו ולא הזכירו יעלה ויבא בברכת המזון, בליל סוכות, אין להן לחזור, שחיוב אכילה בליל סוכות הוא מצד הסוכה, ולא מצד היום טוב. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד שנו. ילקוט יוסף על המועדים מהדורת תשס״ד עמ׳ תרנט. חזון עובדיה סוכות עמוד קח].

ג יש מי שכתב לאסור לאשה בזמן ראייתה להכנס לסוכה, כשם שאין לה להכנס לבית הכנסת, שקדושת הסוכה כקדושת בית הכנסת. והיא חומרא יתירה אפילו לגבי ביהכ״נ, ואין בזה שום איסור, וכל שכן סוכה שמותר להשתמש בה תשמיש הדיוט. ומעיקר הדין מותר לספר שם דברי שמועות של חולין, כמ״ש הרמ״א בדרכי משה (ר״ס תרלט). משא״כ בבית הכנסת. ואפילו תשמיש המטה מותר בסוכה מן הדין. אשר על כן אין מקום לחומרא נפרזה זו. [בשו״ת דברי יציב (חאו״ח סי׳ רעד) כתב לאסור לנדה בזמן ראייתה להכנס לסוכה. ע״ש. ובאמת שחומרא יתירה היא אפי׳ לגבי ביהכ״נ, ואין בזה שום איסור, וכמ״ש הרוקח, ובתשו׳ הגאונים בשם רב יהודאי גאון. ועיין בשו״ת יביע אומר ח״ג (חאה״ע סי׳ י אות ה), ובטהרת הבית ח״ב (עמ׳ רה).].

ד אשה ששומעת ברכת ״לישב בסוכה״ מפי בעלה, בעת הקידוש, לא תענה אמן אחריו, כי אין ברכה זו שייכת לה, והוי הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן של הקידוש לטעימה שלה, הילכך תענה אמן רק בהרהור. ורק הנשים האשכנזיות רשאות לענות אמן. [ע׳ בשו״ת שבט הלוי ח״ג סי׳ סט]. וכן אשה שעברה ובירכה שהחיינו בהדלקת הנרות של יום טוב, לא תענה אמן אחר ברכת שהחיינו שאומר בעלה בעת הקידוש בליל סוכות, כי אם בהרהור הלב. [וע״ע בשו״ת חזון עובדיה ח״א (ס״ס ט עמוד קנג). ובשו״ת יביע אומר ח״ט (חאו״ח סי׳ ס). ובילקוט יוסף מועדים. חזון עובדיה סוכות, עמ׳ קמט]

ה אשה שהחמירה על עצמה לישב בסוכה, ולא אמרה שנוהגת כן בלי נדר, ורוצה לבטל מנהגה באופן חד פעמי, אינה צריכה התרה. אבל אם מבטלת מנהגה בקביעות, צריכה התרה. [ע״פ מ״ש הנודע ביהודה בדגול מרבבה (יו״ד סי׳ ריד). וכ״כ המג״א (סי׳ תקפא ס״ק יב). וראה בילקוט יוסף איסור והיתר כרך ג׳ עמוד תא. וע״ע בשו״ת יביע אומר חלק ב׳ (חאו״ח סימן ל׳ סק״ו), ובחלק ו׳ (סי׳ ד׳ סק״ה), ובשו״ת יחוה דעת חלק א׳ (סימן נ׳ עמוד קמז), ובחלק ב׳ (סי׳ ע). ע״ש].

דין מצטער שפטור מן הסוכה

ו מצטער פטור מן הסוכה אפילו בלילה הראשון, שנאמר בסוכות תשבו, ודרשו חז״ל תשבו כעין תדורו, ואין אדם דר במקום שמצטער. ואמנם לא אמרו מצטער פטור מן הסוכה אלא לגבי סוכה, אבל בשאר מצות אין המצטער פטור, ואפילו במצוה דרבנן כגון ארבעה כוסות בליל פסח, קיימא לן שאין המצטער מהם פטור, אלא חייב לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ד׳ כוסות. [ואמנם מצינו להרמב״ם בהל׳ תפלין (פ״ד הי״ג) שכתב שהמצטער פטור מן התפלין, אך שאני התם שהמניח תפלין אסור לו להסיח דעתו מהן, וההוא גברא טריד בצעריה. וראה בחזו״ע סוכות עמוד קנב].

ז ולכן אם היה יושב ואוכל בסוכה, וירדו גשמים, נפטר מן הסוכה, ונכנס לביתו ומסיים סעודתו. ומאימתי מותר לצאת לביתו, משירדו טיפות גשמים לתוך הסוכה כשיעור שאילו היו נופלים לתוך תבשיל יפסל לאכילה, ואפילו היה תבשיל של פול שבנקל מתקלקל (רש״י סוכה כט.). ואפילו אין לפניו תבשיל שמתקלקל רשאי לצאת מן הסוכה. (סמ״ג). [ומש״כ שיכול לצאת ולאכול חרץ לסוכה, הוא ע״פ דברי הרא״ש (סי׳ יב) והובא בב״י (סי׳ תרמ), והוסיף, שבארחות חיים (הל׳ סוכה אות לב) כתב בשם רבינו פרץ דמצטער פטור, דוקא לישן חרץ לסוכה, אבל לאכול לא, והרב רבינו שלמה כתב שפטור אף מאכילה. וכן דעת רוה״פ. וראה בחזו״ע שם].

ח מי שאינו בקי בשיעור משתסרח המקפה, ישער אם היו יורדים גשמים בביתו אם היה יוצא, יצא גם כן מן הסוכה. ויש מי שכתב שיש לשער אם היה אוכל בביתו בחדר אחד, ומצטער ועובר לחדר אחר ומעביר לשם מטה כסא ושלחן, כך בסוכה. אולם אין הדין כן, וכל שיוצא מן החדר הקבוע לאכילה לחדר אחר, להעתיק עצמו באמצע האוכל לחדר אחר להמשיך סעודתו, שאם הם טפות קלות, לא יטריח עצמו לקום באמצע סעודתו מחדר האוכל להמשיך לאכול בחדר אחר. ואם הם טפות מרובות עובר לחדר אחר, כך גם לגבי הסוכה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קפד].

ט הנכנס לסוכה לסעודת קבע ובירך ״לישב בסוכה״, ופתאום התחיל לרדת גשם שוטף שיש בו כשיעור משתסרח המקפה, ובטרם יספיק לאכול פת שיעור אכילת קבע נאלץ לצאת מן הסוכה וסיים סעודתו בביתו, אין הברכה שבירך לישב בסוכה נחשבת כברכה לבטלה. [וכיוצא בזה כתב הריטב״א בחולין (קז.), במי

שבירך על נטילת ידים ואחר שהתחיל לאכול פת, נמלך שלא לאכול, אין בכך כלום, ואין מחייבים אותו לאכול כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, שמכיון שנטל ידיו ובירך, נגמרה מצות הנטילה שעליה הוא מברך, ובאותה שעה היה בדעתו לאכול. ע״ש. וה״נ בנ״ד. וגדולה מזו הרי מעת שישב כבר קיים המצוה, שרק מצד המנהג אין מברכים אלא בסעודה].

י יש אומרים, דמה שאמרו שאם ירדו גשמים בסוכה שאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה, כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו, הוא דוקא כשהתחיל לאכול בסוכה וירדו אחר כך גשמים, אבל אם לא התחיל להכנס לסוכה, כל שיש לו צער מחמת גשמים פטור. וקשה לסמוך על סברא זו, ומכל מקום אפילו לסברא זו אם לא הגיעו הגשמים לכלל משתסרח המקפה, אבל יש לו קצת צער מן הגשמים, כשיחמיר לאכול בסוכה לא יברך לישב בסוכה, דספק ברכות להקל. ולכן אם עדיין לא היה אוכל בסוכה, וראה גשמים באים ושמים מתקדרים בעבים, אוכל חוץ לסוכה, ואין מטריחים אותו לעלות לסוכה עד שיגמור סעודתו. [חזון עובדיה סוכות עמוד קפד].

יא יש מי שכתב שגם חולה חייב לאכול בסוכה בלילה הראשון של החג, אך אין זה לדינא לדידן, אלא החולה פטור מסוכה אף בלילה הראשון. [הליכות עולם ח״ב (עמוד רפח). חזון עובדיה סוכות עמוד קנד].

יב כבר נתבאר לעיל שאם אחר שנכנס לביתו להמשיך בסעודתו, פסקו הגשמים, אין מחייבים אותו לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו, אלא גומר סעודתו בביתו. (הריטב״א והר״ן סוכה כט. ש״ע סי׳ תרלט סעיף ה-ו). ומכל מקום אם רצה להחמיר על עצמו לגמור את סעודתו בסוכה, תבא עליו ברכה. [שו״ת יביע אומר ח״ט סי׳ סג. ובלילה הראשון של החג אם פסקו הגשמים, חייב לאכול כזית בסוכה לקיים מצות סוכה שהיא חובה בלילה הזה. ואם לא פסקו הגשמים ואכל בביתו בלילה הראשון של החג, ושכח לומר יעלה ויבא בברהמ״ז, א״צ לחזור, שהאכילה בלילה הראשונה היא גם מדין סוכה, וכיון שנפטר מסוכה אינו חוזר. ובעיקר החקירה אם החיוב בלילה הראשונה מדין יו״ט או מדין הסוכה, והנפקא מינה, ראה בילקוט יוסף ח״ג עמוד שנו].

יג והוא הדין אם ראה שיורדים גשמים ולכן התחיל לאכול בביתו, ופסקו הגשמים, אין צריך להפסיק סעודתו לגמור אותה בסוכה, אלא גומר סעודתו בביתו. [הריטב״א והר״ן סוכה כט.].

יד וכן אם היה אוכל סעודתו בסוכה, ופתאום התחילה רוח סערה נושבת בחזקה, ועל ידי כך היו נושרים קסמין מן הסכך עליו ועל שלחנו, והוא מאניני הדעת שקשה לו לסבול הדבר, רשאי לעזוב את הסוכה ולהמשיך סעודתו בבית (כדאיתא בסוכה כט.).

טו אם במקום מושבו בסוכה, יש למעלה סכך עבה, ואין הגשמים יורדים במקומו, צריך לאכול בסוכה גם כשיורד גשם, ורשאי גם כן לברך ״לישב בסוכה״ (בכורי יעקב).

טז המחמיר על עצמו לשבת בסוכה למרות הגשמים, הרי הוא בכלל מה שאמרו בירושלמי, כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. ויש אומרים שיש בזה גם איסור, מפני שמצער עצמו בחג, ועוד שהמשילוהו חכמים לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון על פניו, ואמר לו אי אפשי בשימושך. ואם ממשיך לשבת שם, הרי הוא כמורד באדונו, וכאילו רוצה לשמשו על אפו ועל חמתו, וכן לא יעשה. ולכן הפטור מן הסוכה מחמת ירידת גשמים ומחמיר על עצמו ואינו יוצא מן הסוכה אינו אלא הדיוט, ואינו מקבל שכר על כך. ואם בירך על אכילתו ״לישב בסוכה״ הוי ברכה לבטלה. ומכל מקום כשיוצא מן הסוכה מפני הגשמים לא יבעט ויצא חס ושלום, אלא יצא בהכנעה כאילו הוא בוש ונכלם, כמו עבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפכו רבו על פניו, כלומר אי אפשי בשימושך. (הרמ״א בהגה (ס״ד) ובמסכת ע״ז (ג:), נהי דפטור, בעוטי מי מבעט? ע״ש. ילקו״י מועדים עמוד קמד. חזון עובדיה סוכות, עמוד קנב, קפה]. וכתב במעיל שמואל [הובא ביד מלאכי], דמה שאמרו כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט היינו דוקא כשעושה לשם יוהרא, אבל אם עושה לשם שמים, יש לו שכר על זה. ואף שמרן החיד״א חלק על זה, מכל מקום בודאי שהאדמורי״ם המחמירים בזה כוונתם לשם שמים מרוב חבתם ואהבתם את מצות הסוכה. ושכרם אתם. ויש להם על מה לסמוך.

יז אם ירדו גשמים רבים מאד בחג הסוכות, והצבור הוצרכו לבטל מצות סוכה בכמה סעודות, וכמה בעלי בתים היה להם על סוכתם גגות העשויים לפותחם ולסוגרם על הסכך, וכאשר הפסיקו מעט הגשמים פתחו את הגגות והסכך היה נגוב, וסעדו את סעודתם בסוכה, ובירכו לישב בסוכה. ויש שערערו עליהם שכיון שהגשם היה על הארץ, וכל העולם היה בצער מן הגשמים, גם אלו שהיתה להם תקנה ע״י הגגון, פטורים הם מן הסוכה, וברכה לבטלה הם מברכים, אולם אין בדבר שום איסור, אלא מצוה וחיובא נמי איכא, שכיון שבסוכתו אין גשמים יורדים ודאי שחייב בלי ספק בברכה. ואין כאן ספק ברכה לבטלה. [שו״ת זרע אמת ח״א סי׳ צג].

יח אם כבו לו הנרות בסוכה בליל שבת, ונשאר בחושך, מותר לו לעבור לביתו לאכול סעודתו שם לאור הנרות שבביתו, כי צער הוא לאכול בחושך. וכמ״ש בפסחים (קא.) טעימו מידי, דילמא מתעקרא לכו שרגא וכו׳. ובשבת (כה:) ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה, זו הדלקת הנר. ע״ש. ואם יכול לאכול בסוכת חבירו בלא טורח גמור, אין להקל. ובפרט בלילה הראשון של החג אם אירע שכבו נרותיו שבסוכה, יחגור בעוז מתניו בשמחה ובטוב לבב לאכול הכזית בסוכת חבירו, לקיים מצות הבורא יתברך. ורשאי גם לברך ״לישב בסוכה״. [שו״ת מהרש״ג ח״ב ס״ס לט, ושער הציון סימן תרפ ס״ק כז].

יט המצטער בסוכה מפני הזבובים שיש בה, או יתושים המטרידים אותו, או מפני הרוח, או מפני ריח רע, יכול לצאת לאכול חוץ לסוכה, שנאמר, בסוכות תשבו, תשבו כעין תדורו. [סוכה (כו.) ואמרינן התם, רב שרי לרב אדא למיגנא בכילה בסוכה משום בקי (פשפשים)].

כ בימי הצנה והקור, יש לו ללבוש בגדים חמים ויאכל בסוכה, ויוכל גם לברך ״לישב בסוכה״. שאם לא ילבש בגדים חמים ויהיה בגדר מצטער, הרי ברכתו שבירך לישב בסוכה היא ברכה לבטלה. ואם גם הבגדים החמים אינם מקילין עליו את צער הקור, פטור מן הסוכה, ורשאי לאכול בביתו,

דמצטער פטור מן הסוכה. [כ״כ בביאור הלכה (סי׳ תרמ ס״ד), שיהא לבוש בגדים חמים כשסועד בסוכה, כדי שלא יהיה מצטער מהקור, ועל ברכתו לישב בסוכה יהיה חשש ברכה לבטלה].

כא גרי צדק חייבים במצות סוכה, שנאמר כל ״האזרח״ בישראל לרבות את הגרים. [ואף על פי שבכל המצות הם בכלל ישראל, משום שהסוכה זכר לענני כבוד, ובזוה״ק (פר׳ כי תשא) מבואר שענני כבוד היו מקיפים את ישראל בלבד, ולא את הערב רב, קמ״ל שמכיון שקיבלו את התורה ונתגיירו חייבים אף הם בסוכה].

כב קטן שאינו צריך לאמו, והוא כבן חמש שנים או בן שש שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, חייבים לחנכו במצות סוכה, ולברך לישב בסוכה, ומלמדים אותו שלא יאכל חוץ לסוכה. (ש״ע סי׳ תרמ סעיף ב). ואסור לתת לו פת יותר מכביצה שיאכל חוץ לסוכה, שהרי אפילו איסור דרבנן אסור למספי ליה בידים, כל שכן איסור עשה דאורייתא. (אליה רבה סי׳ שמג אות ג). והוא הדין לפת כסנין יותר מכביצה. ואפילו אשה שאינה חייבת בסוכה בעצמה, אסור לה מדרבנן להאכיל לקטן חוץ לסוכה. (אבני נזר סי׳ תפא אות ח). ומיהו מותר לתת פת פחות מכביצה לקטן, שיאכל חוץ לסוכה, אע״פ שלפי גילו של הקטן, יכול להיות שיהיה שבע ממנו. (עי׳ בשו״ת חתם סופר תאו״ח סי׳ סט ובלקוטי הגריש שטן, דכיון שאין מצות החינוך אלא כדי להרגילו שיעשה כן כשיגדל, לכן דינו כדין איש גדול שבפחות מכביצה פטור מן הסוכה. אבל פירות או חבשיל אורז וכיו״ב מותר לכתחלה, דלא שייך להחמיר בהם לגבי קטן. וילקוט יוסף מועדים עמוד קמו. חוד״ש מועדים עמוד קנו).

כג אם הקטן אינו יכול לסבול הצנה והקור כשהוא ישן בלילה בסוכה, אפילו הוא קטן שהגיע לחינוך פטור מן הסוכה. וכן המנהג. [הגרש״ז אוירבך בהליכות שלמה, מועדים עמ׳ קעו].

כד האבל חייב בסוכה, ואף על פי שיותר נוח לו להתבודד במקום צער ואפלה, כדי להתייחד בצערו, אף על פי כן איננו בסוג מצטער שפטור מן הסוכה, אלא עליו ליישב דעתו לקיים מצות סוכה. [בסוכה (כה:) א״ר אבא אמר רב אבל חייב בסוכה, פשיטא, מהו דתימא הואיל וא״ר אבא מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא, קמ״ל ה״מ צערא דממילא, אבל הכא איהו דקא מצער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה].

כה יש מי שכתב שאם היה המת חביב עליו ביותר עד שאינו יכול להסירו מלבו, פטור מן הסוכה בכל ימי חול המועד. ויש חולקים. ועל כל פנים נראה דספק ברכות להקל, ולא יברך לישב בסוכה כשאוכל סעודת קבע בסוכה. [כ״כ בספר תניא רבתי דבאופן כזה פטור מן הסוכה. ע״כ. והביאוהו המג״א (סק״י), והגר״ז בש״ע (סעיף יג), ובגט מקושר (דף קיד:). אבל הישועות יעקב חולק ע״ז. ועכ״פ נראה דספק ברכות להקל, ולא יברך לישב בסוכה כשאוכל סעודת קבע בסוכה].

כו האונן, שעדיין לא נקבר מתו, פטור מן הסוכה ומכל המצות האמורות בתורה, דנחשב כמקיים מצוה בקום ועשה. והיינו בחול המועד שמוטל עליו לטפל בעניני הקבורה, ואפילו אם מסר את הטיפול בקבורה לחברא קדישא, מכל מקום עדיין הוא טרוד בארגון ההלוייה, ובירושלמי אמרו עוד טעם לפטור את האונן מן המצוות, כדי שלא יהיה בכלל לועג לרש. [ברכות יז: מי שמתו מוטל לפניו וכו׳ ופטור מכל המצוות האמורות בתורה. ע״ש. וה״ה שפטור מן הסוכה. ואע״פ שהחכם צבי (סי׳ א) כתב, שהאונן מצווה על כל האיסורים, וא״כ איך יוכל לאכול חוץ לסוכה, בקום ועשה. מ״מ הרי שנינו (סוכה כה.) שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה. ואע״פ שאוכלים חוץ לסוכה, מ״מ יסוד האיסור הוא מכח שיש מצוה לאכול בסוכה. והו״ל מצות עשה. וחשיב שב ואל תעשה. וה״נ האונן פטור, מפני שהוא עוסק במצוה]. אולם אונן ביום טוב ובשבת חול המועד, שאין בדעתו לקבור את המת באותו יום [והיינו ביום טוב על ידי נכרים], לא חל עליו דיני אנינות, וחייב לישב בסוכה. [ילקו״י הלכות אבלות מהדורת תשס״ד, עמ׳ קפ. והלא כמ״ש בזה בספר חיים וחסד פנחסי לפטור כל אונן מהסוכה, גם ביו״ט, הגם שאינו קובר באותו יום. ואין דבריו נכונים להתיר איסור אכילה חוץ לסוכה. וכ״ש בחוה״מ סוכות עמדר קנו, נבי אונן, היינו שלא ביו״ט, ובהערה שם לא דן אלא מצד עוסק במצוה וכו׳].

כז אונן בערב חג הסוכות, אם אין לו מי שיעשה סוכה, מותר לו לעשות סוכה בעצמו, אך לא ידחה את קבורת המת בשביל זה. [ויכול לבנות הסוכה קודם הקבורה, אחר שמסר את מתו לחברא קדישא שיטפלו בקבורה]. וכן אם אין לו מי שיקנה עבורו ד׳ מינים, יכול ללכת לקנות ד׳ מינים, בתנאי שלא ידחה את הקבורה בשל כך.[כ״כ בדרכי החיים (סי׳ ב׳ סל״ג) ואמנם האונן פטור ממצות ארבעת המינים, ומה שקונה אותם הוא לצורך אחר שיצא מאנינותו].

כח חולה שאין בו סכנה, אפילו חש בראשו בלבד, או חש בעיניו בלבד, פטור מן הסוכה. [סוכה (כו.). ובספר לחם יהודה (דף לה) כתב, דדוקא במיחוש הראש והעין שהם איברים חיוניים בגוף האדם, אבל במיחוש יד או רגל לא מפטר מסוכה. ע״ש. אך אין דבריו מוכרחים, כי לפעמים אף במיחושי יד ורגל יכול הכאב להתפתח ולגרום לזיהום, וכיו״ב. וכ״ה לשון המאירי (סוכה כו.). ולכן אם נוח לו יותר להיות בביתו בשביל לטפל בטיפול מסויים, מותר לצאת חוץ לסוכה].

כט וכן משמשיו של החולה פטורים בשעה שהוא צריך להם. [כן כתב בארחות חיים, והובא בב״י, דשמא יצטרך לו החולה באותה שעה. והמאירי (סוכה כו.) הביא בשם חכמי לוניל שכתבו, שמשמשי חולה אינם פטורים אלא כשהם צריכים לטפל בחולה. וכתב: ואין לבי מתיישב בזה כי אף המשמשים אינם יודעים זמן לשימושם. ע״כ. ונראה שהכל לפי הענין]. אבל חולה שיש בו סכנה אף משמשיו פטורים לגמרי מן הסוכה, מפני שצריכים להשגיח עליו תמיד. [אליה רבה סק״ד, מועד לכל חי]

ל חולה סיעודי שיש לו משרת קבוע בשכירות, והוא צמוד אליו, ובכל השנה אינו הולך לביתו לאכול ולישן, אלא בביתו של החולה, פטור מן הסוכה.

[נשמת אברהם עמוד שכב בהערה. וע׳ בשו״ת זבחי צדק ח״ג (סי׳ כג). ודו״ק].

לא חתן [שנשא אשה ערב הרגל] שהזמין הקרואים שלו לסעוד ולשמוח, ואי אפשר לשבת בסוכה בהרווחה, יש אומרים שנפטרים מן הסוכה. ויש אומרים שהקרואים והמוזמנים חייבים בסוכה. ובלאו הכי בזמנינו פשט המנהג שגם החתן ובני החופה אוכלים ושותים בסוכה, אך לא יברכו ״לישב בסוכה״.[ילקו״י מועדים עמוד קמו. חזו״ע סוכות, עמ׳ קנח, קסב. והוא ע״פ המבואר בסוכה (כה:) חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורים וכו׳].

לב יש מי שכתב דמה שאמרו חתן ושושביניו וכל בני חופה פטורים מן הסוכה, בלילה הראשון גם החתן חייב בסוכה. אולם לדעת הרשב״א ח״ד (סי׳ עח) שהמצטער פטור מן הסוכה אפילו בלילה הראשון, לפי זה עדיין יש לדון שהחתן ושושביניו פטורים מן הסוכה אף בלילה הראשון. וכבר נתבאר לעיל שבזמנינו גם החתן ושושביניו אוכלים

בסוכה. [חזון עובדיה על סוכות שם].

לג סעודת ברית מילה חייבים לאכול אותה בסוכה. [שו״ת מהר״י קולון (שרש קעט), שאין לדמות סעודת המילה לסעודת חתן שהותרה חוץ לסוכה, דשאני התם שמצוה גדולה היא לשמח חתן וכלה, אבל הכא אינה אלא מנהג בעלמא וכו׳]. ואת המילה עצמה, אם הסוכה רחבת ידים, והיא חזקה, שאין חשש לנפילת קסמין מן הסכך, ואין צינה מעכבת, נכון מאד לעשותה בסוכה. [מועד לכל חי סי׳ כ אות לו. וזה שלא כמ״ש בספר אוצר הברית ח״א (עמוד קעט) בשם הגרי״ש אלישיב, שאין לעשות המילה בסוכה].

לד שלוחי מצוה כגון ההולכים להקביל פני רבותיהם, או לגבות צדקה ליתומים ולאלמנות, ולישיבות וכוללים, פטורים מן הסוכה, בין ביום בין בלילה. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואף על פי שיש מי שכתב שבזמן הזה כל שלוחי מצוה חייבים בסוכה, [פני יצחק אבולעפייא] אין הדין כן, אלא גם בזמן הזה יש דין של שלוחי מצוה שפטורים מן הסוכה. ואפילו אם נזדמנה להם סוכה בדרכם, פטורים מן הסוכה. [חזון עובדיה סוכות עמוד קסד. ואף שיכול לקיים שניהם, העוסק במצוה פטור מן המצוה גם באופן כזה].

לה מנהלי וראשי מוסדות התורה שיוצאים לחו״ל לגייס כספים לטובת מוסדותיהם, אבל לוקחים אחוזים מן התרומות שבאו לידם, אם כל כוונתם רק לטובת עצמם אינם בכלל שלוחי מצוה הפטורים מן הסוכה. ומיהו אם כוונתם גם לטובת המוסדות וגם לטובת עצמם, בשוה, נחשבים כעוסקים במצוה ופטורים. [כמ״ש הפמ״ג (שם א״א סק״ח), וכ״כ בביאור הלכה שם, וסמך לזה מהא״ר (סי׳ תקפט סק״ח) ע״ש. ועוד שמסתמא עיקר כוונתם למען מוסדות התורה, ואגב גררא גם הם ניזונים ומתפרנסים. ואין בזה כדי להמעיט מגודל מעלתם. וראה בחזו״ע סוכות עמ׳ קנח].

לו הולכי דרכים ביום לצורך פרנסה, פטורים מן הסוכה ביום, וחייבים בלילה, שאם יש סוכה במקום ההוא חייבים לאכול ולישן שם. ואם אינם מוצאים שם סוכה, פטורים. וכל זה כשהולכים לצורך פרנסה וכדומה, אבל היוצאים לטייל בימי חג הסוכות, אינם רשאים להפקיע עצמם ממצות סוכה, וחייבים לאכול סעודת קבע שלהם בסוכה. שלא התירו להולכי דרכים אלא כשיוצא לסחורה. ובפרט שיכולים לערוך טיוליהם בזמן אחר, ולכן יש להמנע מטיולים בסוכות אל מקומות שאין ידוע שתהיה שם סוכה מצויה לו בשעת אכילה. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמז. חזו״ע סוכות עמ׳ קסו]. והנכון הוא שבחול המועד יקדיש זמנו לתלמוד תורה, וכמבואר בירושלמי מועד קטן (פ״ב ה״ג), כלום אסרו לעשות מלאכה בחול המועד אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ועוסקים בתורה. ולא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בתורה (ירושלמי פט״ו דשבת ה״ג). ועל כיוצא בזה אמר רבי אליעזר (במדבר כו.) משבח אני את העצלנים שאין יוצאים מבתיהם ברגל. [חו״ע שם].

לז הנוסע במטוס במשך שעות רבות, מותר לו לאכול שם אפילו סעודת קבע, ופטור מן הסוכה. והוא הדין לנוסע באוטובוס מעיר לעיר ובדרך הוא מנמנם, דשפיר דמי, דמסתמא הוא בגדר מצטער. וכל זה כשהולכים לצורך פרנסה וכדומה, אבל לא לשם טיול, וכנ״ל.

לח מה שאמרו שהולכי דרכים בלילה, פטורים מן הסוכה בלילה, הדין הוא גם בלילה הראשון. [שהרי הרשב״א והרדב״ז כתבו, שגם בלילה הראשון דרשינן תשבו כעין תדורו, ומש״ה מצטער פטור גם בלילה הראשון. וכ״כ הא״ר, והפמ״ג].

לט היושב בסוכה ואוכל בזמן הצנה, ואביו מודאג ומצטער עליו פן יצטנן ויחלה, הרי זה בכלל מצטער שפטור מן הסוכה, דבעינן תשבו כעין תדורו. כי אף מביתו היה יוצא באופן כזה. [שו״ת התעוררות תשובה ח״ג ס״ס תכח. וכן הוא בקצרה בחזון עובדיה סוכות, עמוד קנד. וראה בילקוט יוסף מועדים עמוד קמח, ובאריכות בילקוט יוסף הלכות כיבוד אב ואם פ״ט הערה מ.]

סימן תרמ – מדיני התפלה בסוכות

א המנהג לקרוא המזמור של החג לפני ערבית, בין בליל יו״ט בין בחול המועד. אולם אם לומדים שם תורה שבעל פה, הלכה או אגדה, או גמרא, אין צריך לקרוא המזמור, אלא מיד לאחר קדיש על ישראל מתחילים ערבית, בלא להרבות בקדישים.

ב כשאין לוי בבית הכנסת בחול המועד סוכות, רשאי הכהן לעלות לכתחלה לתורה, אף על פי שיודע שאין שם לוי, וצריך לחזור על אותה הקריאה עצמה. ומותר להוסיף על העולים גם ביום טוב, שדוקא בימי החול, ר״ח, וחוה״מ, אין להוסיף. [ילקו״י מועדים עמ׳ קמח].

ג העולה לספר תורה לעליית מפטיר בשבת חול המועד סוכות, לא יזכיר בברכת ההפטרה אלא את השבת, ולא יזכיר את החג לא באמצע הברכה ולא בחתימתה. שמכיון שלא באה ההפטרה אלא משום כבוד השבת, שהרי בחול המועד אין הפטרה, הילכך אין להזכיר בברכת ההפטרה אלא את יום השבת. ויש מחזורים שכתוב בהם באמצע הברכה חג הסוכות הזה ובחתימה מקדש השבת ישראל והזמנים, והם שלא כהלכה, והנכון שלא להזכיר את החג כלל. [ילקו״י מועדים עמוד קמח. חזו״ע סוכות עמוד ריט].

ד בנוסח התפלה במועדים שחלו בשבת, יש לומר ״אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתינו״ ואחר כך ״קדשנו במצותיך״. וכן יש לנהוג בראש השנה שחל בשבת. ואם הדבר ידוע שמנהג המקום ההוא שלא לאומרו, יש להניחם במנהגם. ואם ברצון כל הקהל לשנות ולנהוג כדברי האחרונים בזה מותר להם לבטל המנהג. וביום הכפורים ראוי להשמיטו, כשאין מנהג ברור בבית הכנסת. וכשחל יום טוב בימות החול, מתחילים ״קדשנו״ לכולי עלמא. ושליח צבור שלא אמרו בבית הכנסת שנהגו לאומרו אין לגעור בו, הואיל וכן עיקר מצד הדין. [חזון עובדיה ימים נוראים עמוד עה. ילקוט יוסף מועדים עמוד קמח]

ה בימים שגומרים בהם את ההלל, כגון בימי חג הסוכות, אסור להפסיק באמצע ההלל, אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע וברכותיה, באמצע הפרק שואל מפני היראה, [כגון אביו או רבו שחייב במוראם], ומשיב מפני הכבוד, [אדם נכבד בעל מעשים טובים]. ובבין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. וכן מפסיק לענות קדיש וקדושה וברכו, ואפילו באמצע הפסוק. ויש קולא יותר בהלל, שהשומע ברכה מחבירו והוא באמצע ההלל, פוסק ועונה אמן. וכן עונה אמן אחר הקדיש, כי האמן הוא כעין שבח וזמרה, והוא מענין ההלל. אבל אין לענות ברוך הוא וברוך שמו באמצע ההלל. [שו"ת יביע אומר חלק ב' סימן לב. ילקוט יוסף מועדים עמוד קמט. חזון עובדיה סוכות, עמוד שעז]

ו אם טעה במנחה של יום אחרון של חול המועד סוכות, ולא אמר יעלה ויבוא, ונזכר בלילה, שהוא ליל שמיני עצרת, מאחר ולא מתקן כלום בתפלת התשלומין באופן כזה, ואם יחזור להתפלל יהא בתורת נדבה, ואין נדבה בשבת ויום טוב, לכן העיקר לדינא שלא חוזר להתפלל בשביל מנחה. אבל אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ערב שביעי של פסח, יתפלל ערבית של חג שתים, לתשלומין, כיון שמזכיר חג המצות. [ילקו"י שם עמ' קמט]

ז קטן שלא הגיע למצוות עולה אף לעליית מפטיר בפרשת המוספים במועדים ובראשי חודשים, וכן בפרשיות שקלים והחודש. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קמט]

ח בשבת חול המועד בשחרית מתפללים תפלה של שבת, "ישמח משה", ואומרים יעלה ויבא בעבודה, ואם טעה והתפלל "אתה בחרתנו" והזכיר של שבת באמצע הברכה, וחתם מקדש השבת וישראל והזמנים, יצא, ואין צריך לחזור ולהתפלל של שבת. ואם נזכר באמצע התפלה קודם חתימת הברכה, פוסק, ויחזור לומר ישמח משה וכו'.